พระไตรปิฎกวิเคราะห์

พระไตรปิฎกวิเคราะห์
เสฐียรพงษ์ วรรณปก
ISBN 974 - 8356 - 91 - 4

ภาพปก : วรฤทธิ์ ฤทธาคนี
ออกแบบปก : พาวิน หอมสุวรรณ

จัดพิมพ์ : "ช่อมะไฟ"
156/55 หมู่ 5 ต.บางกรวย อ.บางกรวย นนทบุรี 11130

จัดจำหน่าย : เพ็ญบุญ โทร. 2781317

พิมพ์ที่ : รุ่งแสงการพิมพ์ โทร. 4372947
พ.ศ. 2530

ราคา 20 บาท

คำนำ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ผมได้รับเชิญไปถวายความรู้แก่พระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเรื่อง "วิเคราะห์พระไตรปิฎก" พูดสด ๆ ไม่ได้มีเอกสารประกอบคำบรรยาย หลังจากนั้นมา ได้ทราบว่าท่านถอดเทปคำบรรยายตีพิมพ์ติดต่อกันในนิตยสาร "เสียงธรรม" ตั้งแต่ฉบับเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๒๙ ถึงฉบับเดือนกันยายน – ตุลาคม ๒๕๓๐

การถอดเทปคำบรรยายเป็นชนิด "คำต่อคำ" แม้กระทั่งเสียงเอ้ออ้า เสียงหัวเราะ หรือฮาก็ถอดด้วย ผมไม่มีโอกาสได้ตรวจแก้ไขก่อน จึงมีผิดพลาดมาก คิดว่าผู้ที่อ่านจาก "เสียงธรรม" อาจสับสน หรือเข้าใจไขว้เขวในบางเรื่องบางตอน ผมจึงนำมาแก้ไขถ้อยคำสำนวนบางแห่งเพื่อให้อ่านปะติดปะต่อกว่าเดิม พิมพ์เผยแพร่ชั้นหนึ่งก่อน ต่อไปมีโอกาสค่อยเขียนเรื่องเกี่ยวกับพระไตรปิฎกอย่างจริงจังอีกทีหนึ่ง

หวังว่าหนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้คงพอมีประโยชน์แก่ผู้ใคร่การศึกษาบ้าง ถ้ามีอะไรผิดพลาดหวังว่าท่านผู้รู้คงเมตตาทักท้วงฉันกัลยานมิตร

เสฐียรพงษ์ วรรณปก

พฤศจิกายน ๒๕๓๐

สารบาญ

พระไตรปิฎกวิเคราะห์[๔*]

หัวข้อพูดวันนี้ ค่อนข้างหนักสมองไปหน่อยนะครับ ผมเองก็รู้สึกปวดสมองตั้งแต่ออกจากบ้านที่จะมาพูดเรื่องนี้ ท่านให้หัวข้อสำหรับบรรยายว่า *วิเคราะห์พระไตรปิฎก* ผมเห็นว่ามันไม่เหมาะ เพราะเวลาชั่วโมงเดียว สองชั่วโมง วิเคราะห์อะไรไม่ได้หรอก เพราะพระไตรปิฎกกว้างขวางลึกซึ้ง ไม่ทราบว่าจะวิเคราะห์แง่ไหนอย่างไร อีกประเด็นหนึ่ง อยากจะเรียนว่าการที่จะวิเคราะห์ได้ ต้องแสดงว่าอ่านพระไตรปิฎกทะลุปรุโปร่งแล้ว รู้ทุกแง่ทุกมุมแล้ว จึงจะวิเคราะห์ออกมาได้ ที่นี้พวกเราชี้ตัวได้เลยว่า ตั้งแต่บวชมาคงยังอ่านพระไตรปิฎกไม่จบทุกเล่ม ผมเองนั้นก็อ่านทุกวันอ่านเฉพาะตรงที่ต้องการจะใช้

มีอยู่ครั้งหนึ่ง ทำให้ผมอ่านมากที่สุด ซึ่งอันนี้ก็ต้องขอขอบคุณท่านอาจารย์พระมหาณรงค์ท่านเปิดอบรมวิชาพระไตรปิฎกศึกษาแก่บุคคลภายนอก เมื่อปีที่แล้ว มอบภาระให้ผมบรรยายพระสุตตันตปิฎกทั้งหมด แต่เวลาที่ให้ค่อนข้างจะน้อย ผลพลอยได้จากที่ได้รับเชิญครั้งนั้นก็คือได้ตลุยอ่านพระไตรปิฎกทั้งหมดโดยเฉพาะพระสุตตันตปิฎก แล้วก็ได้ทำสรุปเนื้อหาพระสุตตันตปิฎกออกมา ค่อนข้างจะสมบูรณ์ ซึ่งเป็นงานที่ผมคิดว่าผมจะสานต่อ มีเวลาผมจะทำหนังสือเล่มหนึ่งออกมา ตั้ง

---

* พูดที่สำนักธรรมวิจัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๙ ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร *เสียงธรรม* ตั้งแต่ฉบับเดือนพฤศจิกายน–ธันวาคม ๒๕๒๙–กรกฎาคม–สิงหาคม ๒๕๓๐

ชื่อไว้ได้เลยว่า *"พระไตรปิฎกฉบับสาระและวิจารณ์"* พระคุณท่านก็คงจะมีโอกาสได้อ่านในไม่ช้านี้

พระไตรปิฎกกับหลักสูตรการศึกษาทางคณะสงฆ์

เรื่องพระไตรปิฎกนี้นะครับ พวกเราได้ทราบเฉพาะชื่อพระไตรปิฎก เนื้อหาจริง ๆ ไม่ค่อยได้ศึกษา อันนี้ก็เป็นเพราะว่า ทางพระเราไม่บรรจุพระไตรปิฎกไว้ให้เป็นหลักสูตรสำหรับศึกษา เราเรียนเฉพาะภาษาบาลีในแง่ของไวยากรณ์ เพื่อจะแปลภาษาบาลีให้ได้ แต่งบาลี แต่งฉันท์ แต่งบาลีเป็นไทย ไทยเป็นบาลีอะไรทำนองนั้น และหนังสือที่ใช้เราก็ใช้อรรถกถา ไม่ได้ใช้พระไตรปิฎก เพราะฉะนั้นพระไทยและผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทยมักจะคุ้นกับสำนวนอรรถกถามากกว่าสำนวนพระไตรปิฎก เพราะว่าเราไม่ได้จับพระไตรปิฎกโดยตรง พระไตรปิฎกที่เราจับส่วนมากเอามาเป็นคู่มือศึกษาเท่านั้นเอง ไม่ได้ศึกษาโดยตรง อันนี้แตกต่างจากประเทศตะวันตกที่เขาศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา อย่างประเทศตะวันตกนี่เขาเอาตำราพระไตรปิฎกมาศึกษาโดยตรงเลยนะครับ อาจจะไม่เอาทั้งหมด เช่น พระสุตตันตปิฎกอาจจะเอาเฉพาะทีฆนิกายบางสูตร มัชฌิมนิกายบางสูตรอะไรทำนองนั้น และศึกษาเนื้อหาในพระสูตรนั้นแล้วก็วิเคราะห์วิจารณ์ เป็นการศึกษาที่กว้างขวางพอสมควร ผมคิดว่าน่าจะเป็นวิธีหนึ่งที่พวกเราควรจะนำมาใช้ คณะสงฆ์ไม่ยอมเปลี่ยนหลักสูตรก็ไม่เป็นไร พวกเราทั้งหมดก็ขอให้หันไปอ่านพระไตรปิฎกดีกว่า ท่านที่รู้ภาษาบาลีดีอยู่แล้วก็ขอให้อ่านฉบับภาษาบาลีจะดีกว่า ภาษาไทยอ่านไม่ค่อยจะรู้เรื่องเท่าไร เพราะสำนวนท่านแปล ท่านไม่ได้แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย เป็นการถอดคำของประโยคภาษาบาลี คำต่อคำ อย่างประโยคว่า หตฺถปาทา อนสฺสวา กิมงฺคํ ปน ญาตกา ท่านแปลยังไง ท่านแปลว่า มือและเท้าทั้งหลายไม่พึงตาม จะป่วยกล่าวไปไยถึงญาติทั้งหลาย ท่านลองเอาคำนี้ไปพูดให้ชาวบ้านเขาฟังซิ รับรองไม่มีใครเขารู้เรื่อง ถึงพวกเราเองกว่าจะรู้เรื่องก็ต้องมาตีความกันอีกเหมือนกัน อย่างคำว่า อาวุโส ดูก่อนผู้มีอายุ ชาวบ้านเขาก็ฟังไม่รู้เรื่องเลย ถามว่าทำไมต้องให้ผู้มีอายุดูก่อน ! ทั้งที่เป็นคำที่คุ้นหูคิดว่าเป็นคำที่ง่ายแต่ชาวบ้านเขาฟังไม่รู้เรื่อง อันนี้แหละเป็นปัญหาว่าทำไมการสอนจริยธรรมคุณธรรม สอนศาสนา จึงไม่ค่อยได้ผล ไม่ใช่พระไม่รู้ธรรมะ อย่าไปดูถูกว่าพระไม่รู้ธรรมะ คลำมาตลอดเวลาไม่รู้ได้ยังไง แต่ว่ารู้แล้วเวลาไปพูดกับเขามันสื่อให้เขาไม่เข้าใจ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา พระรู้ทำไมจะไม่รู้หญ้าปากคอก ง่ายจะตาย อริยสัจ ๔ รู้ แต่รู้เฉพาะเรา หมายถึงในวงการพระเรา เวลาเราจะไปสื่อให้แก่ชาวบ้านซึ่งเขาไม่คุ้นกับภาษาชาววัดนี้ มันยาก ผมว่าปัญหามันอยู่ตรงนี้

ปัญหาเรื่องภาษาพระไตรปิฎก (บาลี)

(๑) *บาลีสืบเนื่องมาจากมาคธี*

ทีนี้มาเข้าเรื่องวิเคราะห์พระไตรปิฎกเท่าที่เวลาจะพอมีให้ ผมคิดว่าก่อนอื่นควรจะตั้งประเด็นไว้ก่อนนะครับ คือผมอยากจะพูดถึงภาษาพระไตรปิฎกเสียก่อนจะเข้าถึงตัวพระไตรปิฎก ถ้าจะถามคำถามซึ่งง่าย ๆ แต่ตอบยากว่า *พระพุทธเจ้าใช้ภาษาอะไรประกาศพระศาสนาและภาษาในพระไตรปิฎก ที่เรารู้กันว่าภาษาบาลีในปัจจุบันนี้ มันเป็นภาษา*

อะไรกันแน่ คำถามนี้จะตอบได้ คงจะต้องใช้เวลาพิจารณาไม่น้อยเหมือนกัน

เราต้องไม่ลืมนะครับว่า ว่า พระพุทธเจ้านั้น ไม่ได้ประกาศพระศาสนาในแว่นแคว้นที่พระองค์ประสูติ พูดง่าย ๆ ว่าไม่ได้อยู่ในเมืองมาตุภูมิ แต่พระพุทธเจ้าไปประกาศพระศาสนาในเมืองอื่น พระพุทธเจ้าเป็นชาวศากยะ พูดภาษาศากยะ เป็นชาวเมืองกบิลพัสดุ์ ภาษาของพระองค์ คือภาษาดั้งเดิมของพระองค์ต้องเป็นภาษาศากยะ เวลาไปประกาศพระศาสนาท่านไปตั้งศูนย์กลางที่แคว้นมคธ ภาษาที่พระองค์ทรงใช้นั้น เรียกกันว่า *ภาษามาคธี* หรือมาคธิกะ พระพุทธโฆษาจารย์เองได้ยืนยันไว้ในหนังสืออรรถกถาว่าภาษามาคธิกะนี้ เป็น *สกานิรุตฺติ* คือเป็นภาษาของตนของพระพุทธเจ้า ท่านใช้คำว่า *สกานิรุตฺติ สมฺมาสมฺพุทฺเธน วุตฺตปฺปกาโร มาคธิโก โวหาโร* หมายถึงมาคธิกโวหารคือภาษามาคธิกะหรือภาษามาคธี ซึ่งมีประการตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้ว ถือว่าเป็นภาษาของพระพุทธเจ้าคือหมายถึงภาษาที่พระองค์ใช้สอนศาสนา ถ้าเชื่อตามนี้ก็เป็นอันสันนิษฐานได้ว่า พระพุทธเจ้าใช้ภาษามาคธีประกาศพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ

แต่ถ้าจะถามต่อไปว่าพระพุทธเจ้าอยู่เฉพาะในเมืองมคธเท่านั้นหรือพระองค์ใช้เฉพาะภาษามาคธีหรือภาษามคธเท่านั้นหรือ คำตอบก็คงจะเป็นว่า คงไม่ใช่เช่นนั้น เพราะว่าในประวัติของพระพุทธองค์นั้น พระองค์เสด็จไปที่อื่นอีกมากมาย โดยเฉพาะในตอนหลังก็มาอยู่ที่เมืองสาวัตถี ซึ่งเป็นแคว้นโกศล ภาษาในแคว้นโกศล ก็คงจะไม่ใช่ภาษาเดียวกันกับที่ใช้พูดกันอยู่ในแคว้นมคธ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าก็คงจะใช้ภาษาหลายภาษาในการสอนประชาชน ขึ้นอยู่ที่ว่าผู้ที่รับฟังรับสอนนั้นเข้าใจภาษาอะไร หรือว่าพูดภาษาอะไร พระพุทธเจ้านั้นได้นามว่า *"นิรุตฺติปฏิสมฺภิทปฺปตฺโต"* เป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยความแตกฉานในทางด้านการใช้ภาษา พระองค์คงสามารถตรัสได้ทุกภาษาที่เข้าใช้กันอยู่ในสมัยนั้น เพราะฉะนั้นที่พระพุทธโฆษาจารย์ว่าพระพุทธเจ้าพูดภาษามาคธี ใช้ภาษามาคธีก็คงจะเป็นเพียงว่า ภาษามาคธีคงจะเป็นภาษาส่วนใหญ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ พระองค์อาจจะใช้ภาษาอื่นอีกตามความจำเป็น อันนี้ขอให้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ดังนี้ก่อนนะครับ

ทีนี้เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปได้ประชุมกันร้อยกรองหรือสังคายนาพระธรรมวินัย ท่านใช้ภาษาอะไร นักวิชาการสันนิษฐานกันว่า ในเมื่อพระพุทธองค์ใช้ภาษามาคธีหรือภาษามคธเป็นส่วนใหญ่ และในเมื่อการประชุมสังคายนาครั้งนั้นกระทำกันที่แคว้นมคธ ภาษาที่จะนำมาใช้ในการร้อยกรองพระธรรมวินัยก็น่าจะเป็นภาษามคธ และตรงนี้แหละ นักวิชาการบางท่านพยายามจะสรุปว่า การทำสังคายนาครั้งที่หนึ่งนี้เป็นการนำเอาพระพุทธวจนะ พระธรรมเทศนาที่สอนโดยภาษาต่าง ๆ มาร้อยกรองเป็นภาษาหนึ่งภาษาใดโดยเฉพาะ หมายความว่าในการประชุมครั้งนั้นจะเลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งอย่างเดียว ภาษาที่เลือกใช้ก็น่าจะเป็นภาษามาคธี หรือภาษามคธอย่างที่เราทราบกัน เมื่อตกลงกันใช้ภาษามาคธีหรือภาษามคธแล้วนี้ ก็ถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาโดยระบบการท่องจำจนถึงสังคายนาครั้งที่สอง สังคายนาครั้งที่สามก็คิดว่าคงจะใช้ภาษานั้น

ใช้ท่องจำกันมา พอถึงสังคายนาครั้งที่ห้าที่ประเทศลังกา จึงได้มีการจารเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะเห็นว่าในระยะนั้นสงครามกลางเมืองก็เกิดขึ้นบ่อย ๆ ระหว่างคนลังกากับพวกทมิฬ และความสามารถในการท่องจำของพระภิกษุก็รู้สึกว่าจะด้อยคุณภาพลง กลัวการท่องจำจะบันทึกไว้ไม่สมบูรณ์ คิดว่าเขียนเป็นหนังสือดีกว่า ก็เลยประชุมกันจารเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อจารเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วนี่นะครับ แทนที่จะเรียกว่าเป็นภาษามาคธี หรือมาคธิกโวหาร ท่านก็เปลี่ยนมาเรียกว่า *ปาลิ* หรือ*ปาลิภาษา* หมายถึงภาษาบาลี เพราะฉะนั้นคำว่าบาลีในแง่ที่ใช้เป็นภาษาเกิดขึ้นที่ประเทศลังกา เมื่อการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ ทีนี้บาลีกับมาคธีนั้น ถ้าดูตามนี้แล้วมันก็เป็นภาษาเดียวกัน หมายความว่า ในสมัยก่อนเรียกว่า มาคธีหรือมาคธิกโวหาร พอตอนหลังก็มาเปลี่ยนเรียกว่าภาษาบาลี ส่วนมากเข้าใจกันอย่างนั้น และในแวดวงของพุทธศาสนิกฝ่ายเถรวาทเชื่อกันอย่างนั้น

(๒) *บาลีสืบเนื่องมาจากภาษาอวันตี*

ทีนี้มันมีอีกทัศนะหนึ่ง โดยมากเป็นนักปราชญ์ทางตะวันตกมักจะถกเถียงกันว่าความเชื่อที่เราได้รับถ่ายทอดกันมาดังที่ว่ามาแล้วแต่ต้นนั้นน่ะมันเชื่อถือได้เพียงไร บางท่านก็ไม่ยอมรับ มีทัศนะที่แตกแยกกันออกไปสองทัศนะ ในสองทัศนะนี้ มีความคิดเห็นร่วมกันในประเด็นใหญ่ที่ว่า พระพุทธเจ้าใช้หลายภาษาสอนประชาชน แต่ภาษาในพระไตรปิฎกนั้น ไม่ใช่ภาษามคธอย่างที่เข้าใจกัน คนแรกที่คัดค้านและให้เหตุผล ชื่อนายเวสเตอร์การ์ด บอกว่าภาษาในพระไตรปิฎกที่เรารู้กันว่าภาษาบาลีในปัจจุบันนี้ความจริงแล้วไม่ใช่ภาษามาคธี แต่

เป็นภาษาที่ใช้พูดกันในแคว้นอวันตี ท่านคงโยงไม่ถึงนะครับว่า ทำไมแคว้นอวันตีจึงมาเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก ในสมัยพุทธกาลก็มีท่านมหากัจจายนะ ซึ่งเป็นชาวเมืองอวันตี เป็นสาวกคนสำคัญของพระพุทธเจ้า ท่านมหากัจจายนะนี้มีความสามารถในการที่อธิบายหลักธรรม ให้ลึกซึ้ง ให้พิสดาร จนกระทั่งพระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่าสิ่งที่พระมหากัจจายนะแสดงก็เท่ากับสิ่งที่ตถาคตแสดง พระมหากัจจายนะนี้เองทางฝ่ายสรวาสติวาทินเขาถือว่าเป็นปรมาจารย์ทางพระอภิธรรม เป็นผู้รจนาพระอภิธรรม พระอภิธรรมปิฎกนี้ความจริงทางฝ่ายสรวาสติวาทิน เขาถือว่าเป็นภาษิตของพระมหากัจจายนะกับของพระสารีบุตร ไม่ใช่เหมือนอย่างที่พวกเราเข้าใจในฝ่ายเถรวาท เราเข้าใจว่าเป็นพุทธวจนะ แต่เขาไม่ถือว่าเป็นพุทธวจนะ

อวันตีเป็นแคว้นที่สำคัญเป็นถิ่นกำเนิดของพระมหากัจจายนะ แต่ภาษาในพระไตรปิฎกไม่ได้โยงถึงพระมหากัจจายนะหรอกครับ คือนายเวสเตอร์การ์ด แกให้เหตุผลดังนี้ครับ คนที่นำเอาพระพุทธศาสนาไปประเทศลังกา สมัยพระเจ้าอโศกนั้นคือพระมหินทเถระ แกบอกว่าพระมหินทเถระนี้เกิดที่เมืองอวันตี เมื่ออายุ ๒๐ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุได้รับภาระนำพระพุทธศาสนามาที่ลังกาสมัยสังคายนาครั้งที่ ๓ เวสเตอร์การ์ดให้เหตุผลว่าเมื่อพระมหินทเถระมาประกาศพระศาสนาที่ลังกาภาษาที่พระมหินทเถระใช้ในการที่สืบต่อพระพุทธวจนะนั้นน่าจะเป็น "ภาษาน้ำนม" (mother tongue) ของท่าน (คือภาษาอวันตี) ท่านจะใช้โดยวิธีใดก็ตาม คือท่านอาจจะแปลถ่ายทอดออกเป็นภาษาของท่านแล้วก็มาสู่ลังกาแล้วก็ถ่ายทอดที่เกาะลังกาจนกระทั่งตอนหลัง

ได้รับการจารเป็นลายลักษณ์อักษร และภาษานี้แหละตอนหลังมาเรียกชื่อเป็นภาษาบาลี เวสเตอร์การ์ด บอกว่า บาลีในพระไตรปิฎกที่เรามีอยู่สืบเชื้อสายมาจากอวันตี ซึ่งมาจากพระมหินทเถระเป็นต้นเหตุ อันนี้เป็นทัศนะซึ่งเราไม่เคยได้ยินแต่พึ่ง ๆ ไว้ก็แล้วกันนะครับ แกอ้างเหตุผลหลายอย่าง เหตุผลอันหนึ่งคือศิลาจารึก ที่ค้นพบอันหนึ่ง ที่ชื่อว่า กีรนา (Girna Inscription) ใช้ภาษาละม้ายคล้ายคลึงกันกับภาษาในพระไตรปิฎกปัจจุบันมาก ศิลาจารึกนี้ค้นพบที่เมืองอวันตี ซึ่งเป็นถิ่นของพระมหินทเถระ เมื่อเทียบเคียงกันดูระหว่างภาษาในศิลาจารึกกับภาษาในพระไตรปิฎกในปัจจุบันนี้ เขาบอกว่ามันคล้ายคลึงกันมากมันน่าจะโยงถึงกันได้ อันนี้เป็นทัศนะของนายเวสเตอร์-การ์ด

(๓) *บาลีเป็นภาษาอินเดียใต้*

อีกคนหนึ่งชื่อโอลเดนเบอร์กเป็นชาวเยอรมัน นายคนนี้เห็นว่าไม่ใช่ภาษาอวันตี ไม่ใช่ภาษามาคธี แต่เป็นภาษาอินเดียใต้ภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในแคว้นกลิงครัฐหรือกลิงคราษฎร์ นายคนนี้ให้เหตุผลน่าฟัง คือแกไม่ยอมรับตำนานว่ามีสังคายนาครั้งที่ ๓ มีการส่งพระไปประกาศศาสนาต่างประเทศ (เช่นส่งพระมหินทเถระไปลังกา พระโสณะและอุตตระมาสุวรรณภูมิ) แกไม่ยอมรับแกบอกว่าสังคายนาครั้งที่ ๓ ไม่มีพระเถระฝ่ายเถระวาทเขียนเอาเอง พระเจ้าอโศกไม่ได้ทำสังคายนา เหตุผลของแกก็คือว่าพระเจ้าอโศกนั้นเป็นนักจารึก ชอบบันทึก พูดง่าย ๆ เรื่องเล็ก ๆ น้อยแม้กระทั่งกิจวัตรประจำวัน เช่นวันนี้กินอาหารอะไรในครัวทำอาหารอะไรบ้าง ฆ่าสัตว์ทำอาหารวันละกี่ตัว และก็ลด

ลงมาเหลือกี่ตัว จนกระทั่งตอนหลังเหลือแต่นกยูงตัวเดียว บอกว่าต่อไปนี้จะเลิกกินแล้วจะกินมังสวิรัติ อะไรต่ออะไรต่าง ๆ นี้ เรื่องขี้หมูราขี้หมาแห้งเกี่ยวกับตัวเองก็ยังบันทึกไว้ ลักษณะของพระเจ้าอโศกนี่คล้ายในหลวงรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๔ ก็ชอบเขียนบันทึกเขียนประกาศเขียนอะไรต่อมิอะไรแบบเดียวกัน นายโอลเดนเบอร์กแกบอกว่าคนที่ชอบบันทึกชอบเขียนอย่างนั้นนะไม่น่าจะละเลยกิจกรรมใหญ่ ๆ ที่ตัวเองได้กระทำ ถ้ามีการทำสังคายนาจริง พระเจ้าอโศกน่าจะบันทึกไว้ในศิลาจารึกหลาย ๆ หลัก แต่น่าประหลาดมากในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกทุกหลักทั้งหมด ๑๓–๑๔ หลัก ไม่มีการพูดถึงสังคายนาและการส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาเลย อันนี้หมายความว่าอย่างไร ก็หมายความว่า พระเจ้าอโศกไม่ได้กระทำสังคายนา พระเจ้าอโศกไม่ได้ส่งพระไปประกาศพระศาสนายังต่างแดน อันนี้แหละคือเหตุผลของนายโอลเดลเบอร์ก

ทีนี้เมื่อแกปฏิเสธตำนานที่พวกเราเชื่อกันอย่างนี้แล้ว แกก็สร้างทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีของแกก็คือว่า แกไม่เชื่อว่า การไปเผยแพร่ศาสนานั้นจะนำเอาพระพุทธศาสนาไปแบบสำเร็จรูป เช่น พระมหินท์ไปลังกาแล้วนำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานไว้ในลังกา แกไม่เชื่อระบบนั้นแกเชื่อว่าการที่ศาสนาจากดินแดนหนึ่งไปอีกดินแดนหนึ่ง มันเป็นผลของวิวัฒนาการ มันค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป แกบอกว่าในช่วงนั้น พระพุทธศาสนานี้มีศูนย์กลางอยู่ที่อินเดียใต้ เป็นฐานที่มั่น มีพ่อค้ามีประชาชน เดินทางจากอินเดียไปลังกาติดต่อกันอยู่ทางด้านการค้าขายแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันอยู่ พระสงฆ์จากอินเดียใต้ ก็เดินทางไป

ลังกา พระจากลังกาก็เดินทางไปอินเดียใต้ เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาก็มาสู่ประเทศลังกาหรือเกาะลังกาโดยวิธีนี้ แกบอกว่าเป็นวิวัฒนาการไม่ใช่ว่าเอาไปวางไว้ปุ๊บแล้วพระศาสนาเจริญปั๊ป เมื่อแกตั้งทฤษฎีไว้อย่างนี้ แกก็บอกว่าพระไตรปิฎกที่เรารู้กันอยู่ว่าเป็นภาษาบาลี ในปัจจุบันนี้ก็น่าจะเป็นภาษาของอินเดียใต้นั่นเอง ตอนหลังก็พัฒนามาเป็นภาษาบาลี อันนี้คือเหตุผลที่ฝรั่งเขาตั้งข้อสันนิษฐานและก็ให้เหตุผลไว้ ผมนำมาเสนอพระคุณเจ้าทั้งหลายไว้ให้คิดนะ เรื่องเหล่านี้เราคงไม่เคยได้ยินกันหรอก และก็คงคิดว่าไม่สำคัญนัก แต่ถ้าจะดูในแง่ประวัติศาสตร์จริงๆ ก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องไปศึกษาค้นคว้าหารายละเอียดกันออกไป นี่เป็นเรื่องของภาษาพระไตรปิฎก

ความเป็นมาของพระไตรปิฎก

ทีนี้มาดูความเป็นมาของพระไตรปิฎก สมัยพระพุทธกาลยังไม่มีพระไตรปิฎกหรอกนะครับนี่ต้องจำไว้ สมัยพุทธกาลยังไม่มีพระไตรปิฎก ถ้าถามว่าถ้าอย่างนั้น สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนประชาชนนั้นเรียกชื่อว่าอะไร ท่านใช้คำพูดอยู่ ๒ คำ เรียกสิ่งที่พระพุทธเจ้าใช้สอนประชาชน คำหนึ่งที่มีใช้มากที่สุดเรียกว่า "*พฺรหฺมจริย*" หรือพรหมจรรย์ก็คงจะจำกันได้ว่าเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูปไปประกาศศาสนานั้นท่านใช้คำนี้ คือท่านใช้คำว่า

"*จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ เทเสถ ภิกฺขเว ธมฺมํ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถ* ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อ

ประโยชน์เกื้อกูลแก่พหูชนเพื่อความสุขแก่พหูชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง"

ในที่นี้ท่านใช้คำว่า "พฺรหฺมจริย" ควรจะจำไว้นะครับ เพราะอันนี้ เป็นคำที่ประกาศอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ว่าพระพุทธศาสนามีอุดมการณ์อย่างไร แก้ข้อสงสัยหรือข้อกล่าวหาของคนอื่นได้ดีที่สุด นักวิชาการบางคนสมัยนี้กล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาสอนว่าให้เอาตัวรอดคนเดียว สอนให้พัฒนาตัวเองเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับสังคม ความจริงมาดูอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาตรงนี้แล้วเป็นการแก้ข้อสงสัยได้ไม่มีเหลือเลยคือพระพุทธเจ้าสอนให้จาริกไปเพื่อทำประโยชน์ให้แก่สังคมไม่ได้สอนให้เอาตัวรอดคนเดียว

อีกคำหนึ่งซึ่งใช้มากพอสมควร คือธรรมกับวินัยตอนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานท่านใช้คำว่า

"*โย โว อานนฺท ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา* ธรรมและวินัยใด ที่เราตถาคตแสดงไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้วธรรมและวินัยนั้น จะเป็นศาสดาของพวกเธอ เมื่อเราตถาคตล่วงลับไป"

ในที่นี้ท่านใช้คำว่าธมฺมวินย (ธรรมวินัย) เพราะฉะนั้นก็เป็นอันสรุปได้ว่าสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธวจนะหรือคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น มีชื่อเรียกว่าพรหมจรรย์บ้าง ธรรมวินัยบ้าง เรียกพรหมจรรย์ใน

ฐานะเป็นระบบสำหรับฝึกอบรมชีวิตอันประเสริฐ วิถีทางดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เพื่อเป้าหมายคือการทำที่สุดทุกข์เรียกว่า ธรรมวินัย ในแง่ที่ว่า อันหนึ่งเป็นหลักคำสอน อีกอันหนึ่งเป็นระเบียบแบบแผนสำหรับพระที่จะปฏิบัติ เพราะฉะนั้นสมัยนั้นไม่มีคำว่าพระไตรปิฎกแน่นอน

ถ้าจะถามว่ามีการแบ่งมีการจัดหมวด พระพุทธวจนะเป็นแบบใดแบบหนึ่งไหม ในเมื่อยังไม่มีพระไตรปิฎก ผมดูแล้วมีการแบ่งพระพุทธวจนะเป็น ๙ ประเภทที่เรียกว่า *นวังคสัตถุศาสน์นี้ เป็นการแบ่งที่เก่าแก่มาก คือเก่าแก่ในรูปของการแบ่ง แต่คำไม่เก่าเลย คำว่า* "*นวังคสัตถุศาสน์*" *นี้เป็นคำที่ใช้ในคัมภีร์รุ่นหลัง ๆ แต่การแบ่งเป็น ๙ ประเภทนั้น แบ่งมานานแล้วตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ตรัสถึงบ่อย ๆ แต่ท่านใช้คำว่า ธรรม เฉย ๆ หรือบางทีใช้คำว่าสุตตะ เฉย ๆ* คือเรียกว่าสุตตะ ๙ ประเภท หรือ ธรรม ๙ ประเภท ไม่เรียก นวังคสัตถุศาสน์ ชื่อนวังคสัตถุศาสน์มาตั้งให้ทีหลัง แต่อันนี้ช่างเถอะนะครับ เรามาว่าถึงเนื้อหากันดีกว่า

การแบ่งพุทธวจนะเป็นนวังคสัตถุศาสน์

การแบ่งพุทธวจนะเป็น ๙ ประเภทนั้น คือ

๑. *สุตตะ* เป็นคำสอนประเภทร้อยแก้ว อะไรก็ได้ที่ไหนก็ได้ ไม่ได้บอกว่าเป็นเล่มไหน ๆ นะ หมายถึงว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าประเภทที่เป็นร้อยแก้วล้วน ๆ ถือว่าเป็นสุตตะ อรรถกถาอธิบายว่าได้แก่ *อุภโตวิภังค์* (ปาติโมกข์ทั้งสองฝ่าย) *ขันธกะ ปริวาร นิเทส* (นิเทศนี้เป็นผลงานของพระสารีบุตร) *และพระสูตรในสุตตนิบาต รวมทั้งสูตรอื่น ๆ ที่ไม่มีชื่อว่าสูตรด้วย* อันนี้เป็นคำอธิบายของอรรถกถาให้เข้าใจสั้นเพียงว่า สุตตะนี้ หมายถึง พุทธวจนะที่เป็นร้อยแก้วโดยเฉพาะร้อยแก้วล้วน ๆ

๒. *เคยยะ* หมายถึง ร้อยแก้วปนร้อยกรอง คือมีร้อยแก้วด้วยร้อยกรองด้วยผสมกัน

๓. *คาถา* เป็นร้อยกรองล้วน ๆ เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา

๔. *เวยยากรณะ* ไม่ได้หมายถึงไวยากรณ์ในรูปแบบที่เป็นกฎเกณฑ์ของภาษานะครับ หมายถึงส่วนที่เป็นอรรถาธิบายโดยละเอียดเป็นร้อยแก้วล้วน ๆ เช่น อภิธรรมปิฎกทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นเวยยากรณะ

๕. *อุทาน* หมายถึง คำซึ่งเปล่งขึ้นจากแรงบันดาลใจ ส่วนมากจะเป็นบทกวี เป็นร้อยแก้วก็ได้นะ แต่ว่าถ้าเป็นร้อยแก้ว ก็เป็นร้อยแก้วประเภทที่มีสำนวนกวีอยู่ด้วย แต่ส่วนมากจะเป็นคาถา เช่น พระเถระบางองค์ กำลังนั่งสมาธิเกิดการรู้แจ้งเห็นจริงขึ้นเกิดแรงบันดาลใจแล้วเปล่งอุทานออกมาอย่างนี้เรียกอุทาน พระพุทธเจ้าก็เปล่งอุทานหลังจากตรัสรู้เรียก "พุทธอุทาน" พระธรรมสังคีติกาจารย์ก็รวมมาเป็นแผนกหนึ่ง

๖. *อิติวุตตกะ* อิติวุตตกะนี้ แปลง่าย ๆ ก็คือ quotation นั่นเอง เป็นส่วนที่อ้างอิง ส่วนที่ quote มา ยกเอามาทั้งตอนเลยนะ อิติวุตตกะนี้จะขึ้นต้นด้วยคำว่า วุตฺตํ เหตํ ลงท้ายด้วย อิติ วุจฺจติ คือ ยกคำพูดของพระพุทธเจ้ามาทั้งหมดเลย โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงถ้อยคำ

๗. *ชาตกะ หรือ ชาดก* ชาดกนี้ประหลาดนะฮะ ชาดกในฝ่ายสันสกฤต หมายถึง เรื่องในชาติก่อนของพระพุทธเจ้า ชาดกของฝ่าย

จีน หมายถึงเรื่องในชาตินี้ของพระพุทธเจ้า คือ ก่อนที่จะตรัสรู้ เดิมที่ชาดกหมายถึงเรื่องของพระโพธิสัตว์ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้ นับจากจุติลงมาจากชั้นดุสิตมาปฏิสนธิเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ แล้วออกบวช บำเพ็ญทุกกรกิริยาตรัสรู้ พอตรัสรู้เสร็จ ภาวะโพธิสัตว์ก็หมดไป นั่นก็เดิมหมายถึงอย่างนั้น แต่ตอนหลังนี้มาหมายถึงชาติก่อนของพระเจ้าที่บำเพ็ญบารมีก่อนที่จะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าหลาย ๆ ร้อยชาติ หลาย ๆ พันชาติ อะไรต่าง ๆ อันนี้เป็นพัฒนาการที่มาเพิ่มเติมทีหลัง แนวความคิดเรื่องบารมีนี้มีคนตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะในนิกายทั้ง ๔ นั้นไม่มี ลองไปเปิดดู ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ไม่มี มามีภายหลัง เรื่องแนวความคิดเรื่องการบำเพ็ญบารมี แนวความคิดพระพุทธเจ้าเป็นพระโพธิสัตว์อะไรต่าง ๆ มันมีทีหลัง อันนี้เป็นข้อที่น่าสังเกต แต่สรุปง่าย ๆ เดี๋ยวนี้เราถือว่าชาดกะ ในที่นี้หมายถึงเรื่องในชาติก่อนของพระพุทธเจ้านั่นเอง

๘. *อัพภูตธรรม คือ อัศจรรย์* อัศจรรย์นั้นมีหลายอย่าง อัศจรรย์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเอง ตอนก่อนจะประสูติอยู่ในครรภ์นี่ บอกว่านั่งสมาธิด้วยนะ ไม่นอนคุดคู้เหมือนคนทั่วไป หันหน้าออกมาข้างหน้าท้อง ไม่ได้หันหน้าเข้าไปข้างใน และก็ไม่ได้เปื้อนเปรอะด้วยมลทินของครรภ์เหมือนกับคนธรรมดาอันนี้เป็นเรื่องอัศจรรย์มากสำหรับพระโพธิสัตว์ เห็นบางท่านยิ้ม ๆ ท่านองไม่เชื่อ แต่ความจริงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้นะครับเรื่องของบุคคลอัศจรรย์เป็นไปได้ทั้งนั้น คำสอนของพระพุทธเจ้า ที่สามารถแสดงให้คนเกิดการหยั่งรู้ เห็นแจ้ง และรู้จริง

สามารถทำกิเลสให้หมดไปจากจิตใจตนเองได้ เพราะฟังคำสอนเพียงสั้น ๆ ชั่วเวลาเดี๋ยวเดียว อันนี้ก็เป็นเรื่องอัศจรรย์ และเรื่องอัศจรรย์อีกประเภทหนึ่ง ก็คือ คุณสมบัติพิเศษของบุคคลต่าง ๆ อย่างเช่น ของพระอานนท์ พระสารีบุตรของพระเถระอื่น ๆ

๙. *เวทัลละ* การถามและตอบเมื่อได้ความรู้แล้วก็ถามไปเรื่อย ๆ เรียกว่า เวทัลละ ท่านบอกว่า มาจากคำว่า เวท + ลภ ธาตุ เวท แปลว่า ความรู้ ความปลื้มใจ ลภ แปลว่าได้ เวทัลละ หมายถึง ได้ความรู้หรือความปลื้มใจโดยวิธีถามตอบ เมื่อได้ความรู้อย่างนี้แล้ว พอใจแล้ว ก็ถามต่อไปเรื่อย ๆ

การแบ่งพุทธวจนะเป็น ๙ หมวดนี้ มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า และมีพระพุทธวจนะพูดถึงอยู่บ่อย ๆ เพราะฉะนั้นก็คงยืนยันได้ว่า สมัยนั้นยังไม่มีพระไตรปิฎกก็จริง แต่มีการแบ่งพระพุทธวจนะเป็น ๙ หมวดแล้ว

การแบ่งพุทธวจนะเป็นวรรค

และอีกอันหนึ่งซึ่งมีร่องรอยให้เราเห็นนอกจากแบ่งเป็น ๙ ประเภทแล้ว ยังมีการแบ่งเป็นวรรค ส่วนจะวรรคอะไรมีกี่วรรคเราไม่ได้หลักฐาน หลักฐานที่ได้มีแห่งเดียวที่บอกว่าพระโสณกุฏิกัณณะ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระมหากัจจายนะถูกพระอุปัชฌาย์ส่งไปเพื่อไปขอร้องพระพุทธเจ้าลดหย่อนพระวินัยบางข้อไปอยู่ที่เดียวกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารับสั่งให้สวดสรภัญญะให้ฟัง พระโสณะกุฏิกัณณะนี้ได้สวดพระพุทธวจนะที่ประมวลไว้ในส่วนที่เรียกว่า *อัฏฐกวรรค* ให้พระพุทธเจ้าฟัง พระพุทธเจ้าฟังแล้วก็ตรัสชมเชยว่าสวดได้ไพเราะดี ถูกต้องดี

ที่น่าสนใจก็ตรงที่ว่า พระโสณะกุฏิกัณณะนี้ได้สวด *อัฏฐกวรรค* ให้พระพุทธเจ้าฟัง แสดงว่าพระพุทธวจนะนี้ได้มีการแบ่งเป็นวรรคแล้ว และจากร่องรอยอันนี้แหละที่ทำให้เราเข้าใจว่านอกจากแบ่งเป็น ๕ ประเภทแล้วยังแบ่งเป็นวรรคอีกด้วย แต่ยังไม่มีรูปร่างเป็นพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกมีมาตั้งแต่เมื่อไร

ทีนี้พระไตรปิฎกมีเมื่อไรอันนี้เป็นปัญหา ปัญหาที่ไม่มีใครอยากจะตอบเท่าไร อ่านหนังสือหลายเล่มแล้วเขาก็ไม่ให้คำตอบ เป็นแต่เพียงสันนิษฐาน ขอจับเอาคำสันนิษฐานของนักปราชญ์ หรือนักวิชาการทั้งหลายมาเล่าให้ฟังก็แล้วกัน เขาบอกอย่างนี้ครับ การรวบรวมพระพุทธวจนะเป็นรูปพระไตรปิฎกนี้ เข้าใจกันว่า ได้ทำสำเร็จเป็นรูปเป็นร่างในราวพุทธศตวรรษที่ ๓ ก่อน ตติยสังคายนาเล็กน้อย หรือเสร็จสิ้นคราวทำสังคายนาครั้งที่ ๓ นั่นแหละนี่คือข้อสันนิษฐาน เหตุผลเล่าครับ เหตุผลที่เขาให้มันก็น่าคิดเหมือนกันนะครับ สังคายนาครั้งที่ ๑ ที่ ๒ ไม่ใช้คำว่า พระไตรปิฎก ใช้คำว่า *ธมฺมวินยสงฺคีติ ธมฺมวินยวิสชฺชนา* นี่แน่นอนครับตอนนั้นยังไม่มีตอนสังคายนาครั้งที่ ๓ ก็ยังไม่มีอีก แต่มีหลักฐานคือ ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก มีพูดถึงใช้คำว่า *ปิฎก* มีพูดถึงพระเถระ ผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก ท่านใช้คำว่า *เปฏกิน* (พระเถระผู้มีความเชี่ยวชาญในปิฎกทั้งหลาย) แล้วก็มีพูดถึง *ปัญจเนกายิกา* (พระเถระที่เชี่ยวชาญในนิกายทั้ง ๕) นิกายทั้ง ๕ นี้หมายถึง ที ม สํ อํ ขุ ในสุตันตปิฎก นี่แสดงว่ามีการแบ่งปิฎกแล้ว นี่ก็อันหนึ่งนะครับ เป็นข้อที่น่าสันนิษฐานว่า ต้องมีการแบ่งเป็นปิฎกแล้ว ในสมัยพระเจ้าอโศกนี้หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย

อีกอันหนึ่งก็คือ ในสังคายนาครั้งที่ ๓ ในสมัยพระเจ้าอโศกนั้นเอง พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้แต่งคัมภีร์ชื่อว่า *กถาวัตถุ* คัมภีร์กถาวัตถุนี้ถูกบรรจุเป็นหนึ่งในพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แสดงว่า มันมีคัมภีร์ที่ ๑-๒-๓-๔-๕-๖ ของพระอภิธรรมปิฎกเรียบร้อยแล้ว พอมาถึงตอนนั้นมันขาดอยู่อีกคัมภีร์หนึ่ง พระองค์นั้นก็เลยแต่งคัมภีร์กถาวัตถุ นับเป็นคัมภีร์ที่ ๗ ของพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ (เวลาจัดลำดับท่านจัดไว้ในลำดับที่ ๕) ทำให้พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ครบบริบูรณ์เขาสันนิษฐานกันอย่างนั้น

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะสรุปว่า พระไตรปิฎกนี้ สำเร็จไม่หลังสมัยพระเจ้าอโศกแน่นอน ก็เพราะว่าในพระไตรปิฎกไม่มีพูดถึงพระเจ้าอโศกเลยนะครับ ถ้าหากว่ารวบรวมเสร็จภายหลังพระเจ้าอโศกก็จะต้องพูดถึงพระเจ้าอโศกบ้างล่ะว่าเป็นมหากษัตย์ที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงอย่างแข็งแรง แต่ว่าในเมื่อชื่อพระเจ้าอโศกไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎกเลย แม้แต่เล่มเดียว แสดงว่า พระไตรปิฎกสำเร็จเป็นรูปร่างก่อนสมัยพระเจ้าอโศก อันนี้เป็นข้อสันนิษฐานที่เขาให้ ก็สรุปเอาตรงนี้ว่าพระพุทธวจนะที่รวมเป็นรูปพระไตรปิฎกสำเร็จในราวพุทธศตวรรษที่สามแน่ ๆ

การจัดรูปแบบพระไตรปิฎก

ทีนี้พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็นพระวินัยปิฎก พระสุตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ถ้าเราสามารถบอกได้ว่า พระไตรปิฎกทั้งหมดมี ๔๕ เล่ม เป็นพระวินัยปิฎกกี่เล่ม พระสุตันตะปิฎกกี่เล่ม อภิธรรมปิฎกกี่เล่ม แค่นี้ก็คงจะพอนะ อย่างน้อยเวลาเขาถามจะได้บอกเขาได้ พระวินัย

มีเท่าไร (อาจารย์เสฐียรพงษ์ ถาม) (พระวิทยากรที่เข้าอบรมตอบ) ๘ เล่ม เล่ม ๑-๘ เป็นพระวินัยปิฎก ใน ๘ เล่มนั้นพอบอกได้ไหม เล่มไหนว่าด้วยเรื่องอะไร (อาจารย์เสฐียรพงษ์ ถาม) ได้ (พระวิทยากรตอบ)

พระวินัยปิฎกนี้แบ่งหลายทัศนะ ทัศนะที่หนึ่งแบ่งเป็น ๓ คือ *สุตตวิภังค์ ขันธกะ ปริวาร สุตตวิภังค์* หมายถึง ภิกขุวิภังค์และภิกขุณีวิภังค์ *ขันธกะ* หมายถึง มหาวรรค จุลวรรค *ปริวาร* ก็หมายถึง ปริวาร

อีกทัศนะหนึ่งแบ่งเป็น *ภิกขุวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และบริวาร* อีกทัศนะหนึ่งรู้สึกว่า นักปราชญ์ไทยท่านแบ่งแบบนี้คือ *อา ปา ม จุ ป อา* นี้หมายถึง อาทิกัมมิกะ ก็คือ อาบัติปาราชิก–อนิยต *ปา* หมายถึง ปาจิตตีย์ *ม* หมายถึงมหาวรรค *จุ* หมายถึง จุลวรรค *ป* ก็ ปริวาร จะแบ่งอย่างไรก็ตามขอให้แบ่งเป็น ๕ ก็แล้วกัน ในแปดเล่มนั้นถ้านับเป็นเลขก็จะได้เป็น ๒, ๑, ๒, ๒, ๑, แต่ต้องจัดลำดับให้ถูก ๒ เล่มแรก ว่าด้วย ภิกขุวิภังค์ ๑ เล่มต่อมาว่าด้วย ภิกขุนีวิภังค์ ๒ เล่มต่อมาก็ มหาวรรค ๒ เล่มต่อมา ก็จุลวรรค ๑ เล่มสุดท้าย ปริวาร

ทีนี้พระสูตร มีเท่าไร (ถาม) ตั้งแต่เล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓ (ตอบ) มีทั้งหมด ๒๕ เล่ม ก็ ๓, ๓, ๕, ๕, ๙

อภิธรรมปิฎกตั้งแต่ เล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕ รวมทั้งหมดมี ๑๒ เล่มอันนี้นับยากหน่อยนะ มี ๑, ๑, แล้วก็ ๒ ครั้ง (๒ เรื่องอยู่เล่มเดียว), แล้วก็ ๑, ๒, ๖, รวมเป็น ๑๒ เล่ม อันนี้ไปสร้างภาพพจน์เอาก็แล้วกัน วิธีจำพวกนี้ต้องใช้วิธีนี้เขียนเป็นตัวเลขแล้วก็สร้างภาพพจน์ขึ้นในใจ

(๑) *พระวินัยปิฎก*

พระวินัยปิฎกนั้นมีข้อสรุปที่พอจะให้จำง่ายก็คือว่า มันจะเป็นกี่

เล่มก็ตามจะมีเนื้อหาเท่าไรก็ตาม สรุปแล้วมีแค่สองคือ ประเด็นหลัก (อาทิพรหมจาริกาสิกขา) กับประเด็นย่อย (อภิสมาจาริกาสิกขา) อันนี้เป็นข้อที่เราจะต้องทำความเข้าใจอาทิพรหมจาริกาสิกขานี่หมายถึงบัญญัติที่เป็นหลักแห่งชีวิตพรหมจรรย์ทั้งหมดนะ พูดง่าย ๆ ว่าที่มาในพระปาติโมกข์ทั้งหมด ส่วนอภิสมาจาริกาสิกขา มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับมารยาทเกี่ยวกับอะไร สมบัติผู้ดีต่าง ๆ การกิน การเดิน การเหินอะไรพวกนั้น พูดง่าย ๆ ว่าสิกขาบทพวกนี้มานอกพระปาติโมกข์

ทีนี้ปาติโมกข์กับนอกปาติโมกข์นี้มันมีข้อที่น่าคิดอยู่อันหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ผมอยากจะฝากพระคุณเจ้าทั้งหลายให้ไปค้นด้วย ในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๕๒๔ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า *สาธิกมิทํ ภิกฺขเว ทิยฑฺฒสิกฺขาปทสตํ อนฺวฑฺฒมาสํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ* ดูกรภิกษุทั้งหลาย ร้อยแห่งสิกขาบท ที่สองทั้งกึ่ง (ร้อยแห่งสิกขาบทที่สองทั้งกึ่งก็หมายถึง ๑๕๐) ที่สำเร็จประโยชน์ ย่อมมาสู่อุเทส ทุกกึ่งเดือน

มีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า ในข้อเท็จจริงสิกขาบทในพระปาติโมกข์นี้น่าจะมี ๑๕๐ ข้อ ดังพุทธวจนะนี้ ในตอนต้น มาเพิ่มเป็น ๒๒๗ ข้อ ในตอนหลัง ส่วนจะเพิ่มตอนไหน เพิ่มหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว หรือว่าพระพุทธเจ้าทรงเพิ่มเอง อันนี้ขอฝากให้ท่านทั้งหลายไปค้นคว้าด้วยนะครับ

(๒) *พระสุตตันตปิฎก*

นิกาย (อาคม ๔) เก่าแก่ที่สุด

ทีนี้พระสูตรเล่าครับ พระสูตรจริง ๆ ในทัศนะของนักวิชาการนี้

เขาถือว่ามีเพียง ๔ นิกายเท่านั้นนะ ซึ่งเรียกว่า ๔ อาคม หรือ ๔ นิกาย หนังสือที่ฝรั่งเขียนส่วนมากมักจะเอาแค่นั้น ส่วนขุททกนิกาย นิกายที่ ๕ นั้นเขาถือว่าเป็นข้อปลีกย่อย ซึ่งเพิ่มเติมทีหลัง เหตุผลที่เขาเสนอก็คือว่า พุทธศาสนานิกายอื่นนั้นก็มีแค่ ๔ นิกาย อย่างพวกมหายานเขาก็มีแค่ ๔ อาคม ฝ่ายสรวาสติวาทิน (ซึ่งความจริงก็คือฝ่ายหินยานนั่นเอง) ก็มีแค่ ๔ อาคม แม้แต่ในประเทศเถรวาทเราเองนี้ขุททกนิกายก็มีเนื้อหาไม่ลงรอยกันเท่าที่ควร อย่างในพม่า เขาเพิ่มตั้งหลายแห่ง เช่น เพิ่มเนติปกรณ์ เพิ่มอะไรต่อมิอะไรเข้าไปด้วย ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของขุททกนิกาย ทางฝ่ายลังกาเขาก็มี พระปริตร เข้าไปในขุททกนิกายของเขาด้วย เพราะฉะนั้นก็แสดงว่า การประมวลพระสุตันตปิฎก เป็นนิกายนั้นคงจะนับกันแค่ ๔ นิกาย ส่วนนิกายที่ ๕ นั้นเพิ่มเติมภายหลัง ต่างคนต่างเพิ่ม เมื่อต่างคนต่างเติมเนื้อหามันก็เลยไม่ตรงกันเดียวนี้ทางฝ่ายมหายานเขาก็มีขุททกนิกายและฝ่ายสรวาสติ-วาทินเขาก็มีขุททกนิกายแต่เนื้อหาไม่ตรงกันเลย นี้ก็แสดงว่าต่างคนต่างเติมกันมาทีหลัง

การจัดวรรคของพระสุตตันตปิฎกนั้นไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน บางทีตั้งชื่อตามเนื้อหา บางทีก็ตั้งตามชื่อของสูตรแรก เช่น สูตรแรกชื่อว่ามูลปริยายสูตร ก็ตั้งชื่อว่า *มูลปริยายวรรค* การจัดวรรคจัดหมวด ไม่มีหลักวิชาแน่นอน ไม่มีกฎตายตัว

ทีฆนิกาย

ทีนี้ว่าด้วยเนื้อหาในทีฆนิกาย เนื้อหาค่อนข้างจะกลมกลืนพอสมควร มีผู้วิเคราะห์กันว่า พระสูตรในทีฆนิกายนี้ค่อนข้างจะเก่า หลายสูตรเป็นสูตรที่เก่าแก่มาก สังเกตได้จากการที่พระพุทธเจ้ายกประเด็นต่างๆ ขึ้นมาอภิปรายล้วนแต่เป็นประเด็นที่พระพุทธศาสนาจะต้องเผชิญในตอนแรกๆ ทั้งนั้น เช่น

เกี่ยวกับค่านิยมของสังคมเก่าๆ

พระพุทธศาสนาปฏิเสธค่านิยมเก่าๆ อย่างไร และก็มีทัศนะอย่างไร หักล้างค่านิยมเหล่านั้นอย่างไร (เช่นเรื่องเกี่ยวกับวรรณะ) มีในทีฆนิกายเป็นส่วนมาก คนในสมัยนั้นเขาถือวรรณะเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เป็นมาตรฐานตัดสินว่าคนดีหรือคนชั่ว เกิดในวรรณะสูงก็เป็นคนดี เกิดในวรรณะต่ำก็เป็นคนชั่ว พระพุทธเจ้าก็หักล้างค่านิยมเหล่านี้ ทรงชี้ว่าคนจะดีหรือชั่วไม่อยู่ที่ชาติเชื้อกำเนิดเป็นตัวตัดสิน คุณธรรมต่างหากเป็นตัวตัดสิน และพระองค์ก็แสดงเรื่องศีล ๓ ระดับ คือ จูลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล อะไรต่างๆ อันนี้เป็นการหักล้างค่านิยมในสมัยนั้น ก็แสดงว่าตอนพระพุทธเจ้าประกาศศาสนาช่วงแรกนั้นต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้ของสังคมนี้ประเด็นหนึ่ง

ปฏิเสธการเก็งความจริงทางอภิปรัชญา

และอีกประเด็นหนึ่งก็คือ*เรื่องการเก็งความจริงทางอภิปรัชญา* คือการเชื่อถือว่าสามารถจะเข้าถึงอำนาจอันสูงสุด ซึ่งมองไม่เห็นตัว สัมผัสไม่ได้ รู้ไม่ได้ แต่ว่าแสดงหนทางที่จะเข้าถึงอำนาจสูงสุดอันนั้น คือเข้าถึงพระพรหมอะไรต่างๆ นี่นะครับ เขาแสดงการเข้าถึงความเป็นอันหนึ่งเดียวกับพระพรหม พวกนักบวชทั้งหลาย แสดงทัศนะหรือแนวทางต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงพระพรหมนั้น ก็ล้วนแต่แสดงการเก็งความจริงทางอภิปรัชญาไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์ตรงๆ พระพุทธเจ้าก็ทรงหักล้างอันนี้ เพราะฉะนั้น เรื่องทิฐิ ๖๒ จึงมีปรากฏ

ในสูตรแรกเลย ระบบความเชื่อของคนสมัยก่อนเขาเชื่อกันอย่างไร และเขามีเทคนิคและวิธีการอย่างไรจะให้เข้าถึงในสิ่งที่สูงสุดที่เขาต้องการ พระพุทธเจ้าก็แสดงทัศนะหักล้าง

วิธีหักล้างทัศนะ หรือทิฐิ ๖๒ นี่น่าสนใจมาก คือ พระองค์จะเน้นที่ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรงเป็นหลัก อย่างพวกที่แสดงทางเข้าถึงพระพรหมนี่ ไปเถียงกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจะต้องถามทันทีว่า เธอเคยเห็นพระพรหมไหม เธออ้างว่าแสดงแนวทางให้เข้าถึงพระพรหมได้ เขาบอกว่า ไม่เคย และก็ถามต่อไปว่า ครูบาอาจารย์ของเธอเคยเห็นพระพรหมไหม ไม่เคย ครูบาอาจารย์ของครูบาอาจารย์ของพวกเธอ เจ็ดชั่วโคตรมีใครเคยเห็นไหม เขาบอกไม่เคย เมื่อเขาตอบว่าไม่เคย ไม่เคย ไล่ไปเท่าไรก็บอกว่าไม่เคย พระพุทธเจ้าจึงมาเน้นตรงประเด็นที่ว่าในเมื่อตนไม่รู้ไม่เห็นพระพรหม ยังบังอาจมาแสดงแนวทางเข้าถึงพระพรหม ฟังไม่ขึ้นในแง่ของตรรกะ อุปมาเหมือนคนตาบอด ๖-๗ คนดึงเชือก คนต้นก็ไม่เห็นคนที่สอง คนที่สองก็ไม่เห็นคนที่สาม คนที่สามก็ไม่เห็นคนที่สี่ ยืนดึงเชือกต่อ ๆ กันมา แต่ว่ายืนดึงกันอยู่ได้ โดยไม่มีใครมองเห็นกันเลย มันเป็นการถ่ายทอดแนวความคิดที่เราเรียกกันว่า มืดบอด โดยไม่รู้แจ้งเห็นจริงไม่สามารถพิสูจน์ได้ อันนี้เป็นการหักล้าง พระพุทธเจ้าเน้นความรู้จริง ประสบการณ์จริง ประสบการณ์ตรง เพราะฉะนั้นในทัศนะพระพุทธศาสนาท่านจึงบอกว่า ถ้าหากไม่เกิดจากประสบการณ์ตรงไม่ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง พระพุทธเจ้าบอกว่าท่านแสดงวิธีการให้เข้าถึงพระพรหมได้ และผลที่สุดท่านก็แสดงพรหมวิหาร ๔ พระพรหมที่จับต้องได้ รู้ได้ เห็นได้ ถ้าใครมีพรหมวิหาร ๔ คนนั้นก็ถือว่าเป็นพรหม

แล้ว อะไรทำนองนี้ เป็นต้น เป็นการหักล้างแนวความคิดของคนสมัยนั้น

เสนอทางออกที่ดีกว่า

เมื่อปฏิเสธค่านิยมเก่า ๆ หลายแบบแล้ว *ก็เสนอแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดให้แก่สังคม* นั่นก็คือ ทรงตั้งคณะสงฆ์ขึ้นมาเสนอรูปแบบของชีวิตผู้ประพฤติพรหมจรรย์นั่นแหละให้เป็นตัวอย่างชีวิตอันประเสริฐต้องเป็นอย่างนี้ ดำเนินตามนี้แล้วก็จะได้บรรลุถึงจุดที่ทุกคนแสวงหา ทุกคนต้องการ นอกจากนั้นยัง*เสนอแนวทางที่แก้ปัญหาสังคมในแนวใหม่* ปฏิวัติความเชื่อเก่า ๆ เช่น การบูชายัญ สมัยนั้นเขาถือว่าการบูชายัญนี่ต้องทำให้ใหญ่โต ต้องฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เอาแพะเอาแกะมาฆ่าเซ่นสรวงสังเวย เพื่อให้ตัวเป็นอมตะ มีอำนาจ ส่วนมากพวกพระราชามหากษัตริย์มักกระทำกัน พระพุทธเจ้าก็เสนอว่า การทำอย่างนั้นไม่ใช่เป็น แนวทางแก้ปัญหา เป็นการสร้างบาป สร้างความลำบากให้แก่คนอื่นโดยไม่จำเป็น ท่านปฏิวัติวิธีบูชายัญ หันมาตีความหมายใหม่ว่าการบูชายัญที่แท้นั้น คืออะไร คือ การให้อภัยให้ชีวิตโดยการไม่เบียดเบียนสัตว์ และสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย การบูชายัญอย่างนี้จึงจะเป็นการบูชายัญที่มีผลมาก อะไรทำนองนี้ พระพุทธองค์ทรง *เสนอแม้กระทั่งวิธีแก้ปัญหาสังคมทางด้านเศรษฐกิจ* ว่าการจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ดีนั้น จะต้องให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีอาชีพทำ ให้ทุกคนมีรายได้เหล่านี้เป็นต้น

ปฏิจจสมุปบาท : วงจรแห่งทุกข์ของชีวิตและวงจรแห่งทุกข์ทางสังคม

ในทีฆนิกายนี้นอกจากมีการแก้ค่านิยมเก่า ๆ ปฏิวัติค่านิยมเก่า ๆ แล้วยังบรรจุบางสูตร *ที่ว่าด้วยหลักธรรมที่เป็นแก่นที่เป็นหัวใจของพระพุทธ*

ศาสนา นั่นคือ หลักปฏิจจสมุปบาท มีบางสูตรที่บรรจุเรื่องการทำสมาธิการฝึกสติเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา และที่น่าสังเกตหลักปฏิจจสมุปบาทของพระพุทธเจ้านั้นไม่ได้แสดงเฉพาะวงจรทุกข์ของชีวิตเท่านั้นยังสามารถแสดงถึงแนวทางแก้ปัญหาสังคมด้วยเรียกว่าปฏิจจสมุปบาททางสังคม น่าประหลาดมากนะครับ วงจรแห่งความทุกข์ของชีวิตนั้นก็มี อวิชชา–สังขาร–วิญญาณ–นามรูป–สฬายตนะ–ผัสสะ–เวทนา–ตัณหา–อุปาทาน–และก็ไปลงโน่นภพ–ชาติ–ชรามรณะโสกปริเทวะ–ทุกขโทมนัส–อุปายาสเป็นวงจรแห่งทุกข์ของชีวิต

แต่ว่าปฏิจจสมุปบาททางสังคมพระพุทธเจ้าไม่แสดงอย่างนั้น ท่านแสดงว่ามีอวิชชา จึงเกิดสังขาร มีสังขารจึงเกิดวิญญาณ มีวิญญาณจึงเกิดนามรูป มีนามรูปจึงเกิดสฬายตนะ มีสฬายตนะจึงเกิดผัสสะ มีผัสสะจึงเกิดเวทนา มีเวทนาจึงเกิดตัณหา พอถึงตัณหาปุ๊บนี่ ท่านก็วางทฤษฎีใหม่ว่า เมื่อมีตัณหาก็เกิดความรัก เมื่อเกิดมีความรักก็เกิดมีความฝังใจเมื่อมีความฝังใจแล้วก็เกิดความหวงแหน เมื่อมีความหวงแหนก็เกิดความตระหนี่ เมื่อตระหนี่ก็เกิดการพิทักษ์ปกป้อง เมื่อมีการพิทักษ์ปกป้องก็มีการถือมีดถือไม้ ถืออาวุธ มีการทะเลาะแก่งแย่งกัน ด่าว่าขึ้นมึง ขึ้นกู มีการพูดส่อเสียด มีการพูดมุสาวาท เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยทุกข์ของสังคมก็เกิด อันนี้มันเป็นสิ่งที่น่าคิดนะ ปฏิจจสมุปบาทไม่เฉพาะแสดงทฤษฎีว่าด้วยการเกิดขึ้นของทุกข์ การดับไปของทุกข์แห่งชีวิตเท่านั้น

แต่พระสูตรนี้เน้นพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นต้นแบบนักปฏิบัติการเพื่อสังคมนักทำประโยชน์เพื่อสังคม

บุคลิกภาพของพระพุทธเจ้า

ยังมีอีกสูตร เรียก *ลักขณสูตร* ซึ่งบางท่านบอกว่าสูตรนี้ไม่น่าเอามาใส่ไว้ในที่นี้เลย แต่ผมมองเห็นประโยชน์ว่า ลักขณะสูตรนั้น ชี้ถึง*พระพุทธเจ้าในแง่ที่เป็นผู้มีบุคลิกที่น่าเลื่อมใส มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม* เป็นแรงจูงใจหรือเป็นแรงเสริมให้บุคคลอื่น ที่ได้สัมผัสกับพระพุทธเจ้าแล้วเกิดความรู้สึกอยากจะสนทนา อยากจะมาคุย ความจริงแล้ว มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการในพระไตรปิฎกนั้นไม่มีสิ่งอะไรเกินเลย แต่ที่มันเกินเลยนั้นมีอยู่ในหนังสือหลัง ๆ (เช่นมีหูยาว มีคิ้วต่อกัน มีนิ้วมือเสมอกัน มีมือยาวจรดเข่า) ลักขณสูตรนี้ชี้บุคลิกพระพุทธเจ้าว่าน่าเลื่อมใสทำให้คนอื่นเกิดแรงจูงใจอยากจะมาคุย อยากจะมาฟัง อยากจะมาสนทนาด้วย เพราะค่านิยมของคนสมัยนั้น เขาต้องดูบุคลิกก่อน ดูโหงวเฮ้งก่อน ต้องโหงวเฮ้งดีเขาจึงจะไปคุย ถ้าคนโหงวเฮ้งดีพูดอะไรเขามักจะฟัง มีบางสูตรที่ขำมากก็คือว่า พราหมณ์บางคนรู้ว่าพระพุทธ–องค์มีมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ไปนั่งดูแล้วเออจริงเว้ย ๓๑ ประการเห็นหมด แต่ประการที่ ๓๒ ไม่เห็น ไม่รู้มันจะครบตำราหรือเปล่านะพระพุทธเจ้ารู้ความคิดของพราหมณ์คนนั้นก็เลยแสดงให้ดู ท่านใช้คำว่า "อิทธาภิสังขาร" ใช้ฤทธิ์แสดงให้ดู แต่ความจริงคงเปิดให้ดูจริง ๆ ล่ะนะ (ฮา) ประการที่ ๓๒ นี่ก็คือ *โกโสหิตํ องคชาตํ* (องคชาตซึ่งอยู่ในฝัก เหมือนองคชาตของโค) พราหมณ์เห็นหมดเห็นครบ ๓๑ ประการ แต่ประการที่ ๓๒ ยังไม่เห็น ไม่รู้จะเห็นได้ยังไง จะขอดูก็เขิน พระพุทธเจ้ารู้ว่าไอ้หมอนี่อยากจะดูก็เลยเปิดให้ดู (ฮา) เมื่อเปิดให้ดูปึ๊บ โอ้โฮ เห็นครบสมบูรณ์ตามตำราว่าไว้จริง ๆ ก็เลยก้มกราบ

เลยเลื่อมใส อันนี้ก็แสดงว่ามหาปุริสลักษณะหรือบุคลิกภาพอะไรต่าง ๆ นี้ สังคมในสมัยนั้นเขาถือ การที่เอาลักขณสูตรมาใส่ไว้ตรงนี้ผมก็เห็นว่าสมเหตุสมผล

พุทธปณิธาน ๔ ประการ

มหาปรินิพพานสูตร เป็นสูตรที่ผมเห็นว่าสำคัญมาก สำคัญยังไง ในมหาปรินิพพานสูตร มีจุดหนึ่งซึ่งท่านอ่านผ่านแล้วก็อาจจะผ่านเลยไป คือ ตอนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้นน่ะพระพุทธเจ้ารับคำเชิญของมาร คือ มารเคยมาเชิญพระพุทธเจ้าปรินิพพานตั้งหลายครั้ง พระพุทธเจ้าบอกว่ายังไม่ถึงเวลา เมื่อถึงเวลาแล้วจึงจะปรินิพพาน คำว่าถึงเวลาของท่านนี้ก็คือจนกว่าท่านจะวางรากฐานพระพุทธศาสนาสมบูรณ์แล้วมีบริษัท ๔ ซึ่งมีความสามารถมีคุณสมบัติครบถ้วนแล้ว จึงจะปรินิพพาน อันนี้แหละที่ผมพูดว่าเป็นพุทธปณิธานของพระพุทธเจ้า ในพุทธปณิธานนั้นนั้นมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. พุทธบริษัทของพระองค์ทั้งหมด (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) มีการศึกษาพุทธวจนะจนกระทั่งมีความเข้าใจแจ่มแจ้ง ไม่มีความสงสัย แตกฉานในพุทธวจนะทั้งหมด

๒. ปฏิบัติตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจนกระทั่งได้สัมผัสผลจากการปฏิบัติตามกำลังสามารถ

๓. เผยแพร่หลักธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนแล้ว ปฏิบัติจนเห็นผลมาแล้ว ให้แก่คนอื่นได้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๔. เมื่อเกิดปรัปวาท คือการว่าร้ายมีการกล่าวจ้วงจาบหรือเกิดการเข้าใจผิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ก็เอาเป็นภาระแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดี

องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการเหล่านี้ เพื่อเข้าใจง่าย ท่านเจ้าคุณ

โสภณคณาภรณ์ท่านได้แต่งเป็นคำคล้องจองกันเพื่อให้เข้าใจง่ายก็คือ *ศึกษา, ปฏิบัติ, สัมผัสผล, เผยแผ่, แก้ปัญหา,* นี้เป็นประเด็นที่สำคัญมาก

พระพุทธเจ้าทรงต้องการวางรากฐานพระพุทธศาสนาของท่านให้มั่นคง มีบุคคลากรที่มีคุณภาพครบตามองค์ประกอบข้างต้นเสียก่อนจึงจะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน (คำว่า บุคคลากรนี้ไม่ได้หมายเฉพาะ พระ รวมถึงชาวบ้านด้วย ฉะนั้นอุบาสกอุบาสิกาก็ต้องศึกษาพระพุทธศาสนา ต้องปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ต้องสามารถได้รับผลแห่งการปฏิบัติ และมีความสามารถในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ด้วย เมื่อคราวพระพุทธศาสนามีภัย เช่น โดนจ้วงจาบจากลัทธิภายนอก หรือจากใครก็ตามนี้ อุบาสกอุบาสิกาเองก็ต้องเอาเป็นภาระรู้หนาว รู้ร้อน ช่วยแก้ไข ช่วยปกป้องพระพุทธศาสนาด้วย) พูดอีกนัยหนึ่งก็คือ สร้างวิญญาณแห่งการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นแก่พุทธบริษัททุกหมู่เหล่า ไม่ใช่เฉพาะแต่พระ

พระสูตรนี้ ผมเห็นว่าเป็นสูตรที่สำคัญมาก เพราะว่าแสดงถึงว่าพระพุทธเจ้านั้นก่อนจะละโลกนี้ไป ก็ทรงวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคง สมบูรณ์เรียบร้อย จึงทรงละโลกนี้ไป ไม่ยังงั้นพระองค์ก็จะไม่ยอมปรินิพพาน

มัชฌิมนิกาย

เนื้อหากลมกลืน เด่นด้านการใช้ อุปมาอุปไมย

ทีนี้ขอพูดถึงมัชฌิมนิกาย การจัดหมวดหมู่ของมัชฌิมนิกายนี้ก็ไม่ดีไปกว่าทีฆนิกาย คือ บางหมวดบางหมู่ก็จัดตามเนื้อหา บางหมวดบางหมู่ก็จัดตามชื่อสูตร ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน คล้าย ๆ ทีฆนิกาย

พูดถึงเนื้อหาในมัชฌิมนิกายนี้ ค่อนข้างจะเป็นอย่างที่ฝรั่งเขาเรียกว่า harmonious ค่อนข้างจะกลมกลืนพอสมควร เนื้อหาของมัชฌิมนิกายเน้นหลักธรรมที่สำคัญ เสริมจากที่วางไว้ในทีฆนิกาย ทีฆนิกายนั้นหลักธรรมสำคัญมีไม่มากเท่าไร โดยมากมันเป็นการแก้ค่านิยมเกี่ยวกับสังคมในสมัยนั้น แต่ในมัชฌิมนิกายนี้ มีเนื้อหาที่สำคัญมากมาย การอธิบายส่วนมากใช้วิธีอุปมาอุปไมย พระสูตรหลายสูตรยกอุปมาอุปไมยอย่างสมเหตุสมผลและน่าฟังเป็นอย่างยิ่ง

ธรรมะเหมือนแพ

สูตรหนึ่งที่ชอบเอามาอ้างกันอยู่เสมอ ๆ คือ *อลคัททูปมสูตร* เปรียบเทียบธรรมของพระองค์เหมือนแพ หมายความว่า คนจะข้ามน้ำต้องอาศัยแพ แพยังมีประโยชน์กับบุคคลนั้น ตราบเท่าที่เขายังข้ามไม่ถึงฝั่ง เมื่อข้ามถึงฝั่งแล้วแพไม่มีประโยชน์สละทิ้งไปได้ ถ้าใครก็ตามยังคิดว่าแพนี้มีประโยชน์เหลือเกินสามารถนำเราถึงฝั่งได้ ฉะนั้นไปไหนเราจะต้องแบกแพนี้ไปด้วย เจ้าหมอนี่พอถึงฝั่งก็แบกแพไป ถ้าทำอย่างนี้คนนั้นมันโง่ เพราะกิจการจะต้องกระทำเกี่ยวกับแพไม่มีแล้ว หมดภาระเกี่ยวกับแพแล้ว ถึงฝั่งปุ๊บก็ทิ้งแพไปได้ฉันใดธรรมของพระพุทธองค์ก็เปรียบเสมือนแพ มันจะมีประโยชน์ต่อเราก็ต่อเมื่อเรายังไม่ถึงฝั่งเท่านั้น เราจำเป็นต้องมีขันติมีศีล สมาธิปัญญา ต้องอาศัยธรรมเหล่านี้ สำหรับพัฒนาเราให้ถึงฝั่ง พอเราถึงฝั่ง เราถึงจุดหมายปลายทางแล้ว เราเป็นพระอรหันต์นะพูดอย่างง่าย ๆ อันนี้ไม่จำเป็นนะทิ้งไปโดยอัตโนมัติ ฉะนั้นในที่บางแห่งจึงบอกว่าไม่ควรยึดมั่นถือมั่นแม้ในสิ่งที่ถูกต้อง อย่าว่าแต่ยึดมั่นในสิ่งที่ผิดเลยนะฮะ แม้ในสิ่งที่ถูก

กีไม่ควรยึดมั่น

ก็ไม่ควรยึดมั่นนะ

กิ่ง ใบ สะเก็ด เปลือก กระพี้ แก่นของพระศาสนา

บางสูตรมีการเปรียบเทียบว่าคนที่บวชมาแล้ว ย่อมได้สิ่งที่ได้ไม่เหมือนกัน มันแล้วแต่เจตนารมณ์ของคนบวช เหมือนคนเข้าไปป่าต้องการแก่นไม้แต่บางคนไม่ได้แก่นหรอก ได้กิ่งได้ใบมันไป บางคนก็ได้แค่สะเก็ด บางคนก็ได้แค่กระพี้ บางคนก็ได้แก่นจริง ๆ มันไม่เหมือนกัน นักบวชที่บวชมาในพระพุทธศาสนานี้ก็เหมือนกัน บางคนก็ได้แค่กิ่งและใบเท่านั้น เรียกว่า นักบวชกิ่ง นักบวชใบ (หัวเราะ) พวกนี้บวชมาก็ได้แค่นั้นได้กิ่ง ได้ใบของพระพุทธศาสนา กิ่งและใบของพระพุทธศาสนาก็คือลาภสักการะ นักบวชองค์ใด บรรพชิตรูปใดคิดว่า โอ้โฮ เพราะเราปฏิบัติดีปฏิบัติชอบกว่าคนอื่น เราจึงมีลาภสักการะดีกว่าคนอื่น ใครก็ตามคิดแค่นี้ก็ได้แค่กิ่งและใบมันไปเท่านั้น

ในบางสูตรพูดรู้สึกว่าจะพูดรุนแรงมากกว่านี้ด้วยซ้ำ คือพูดว่าเหมือนแมลงขี้ควาย (ทางภาคอีสานเขาเรียกว่าแมลงกุดจี่) มันทำขี้ควายเป็นก้อนใหญ่ ๆ เสร็จแล้วมันก็ไถไป มันก็คุยอวดตัวอื่นว่า ขี้ของกูใหญ่กว่าของมึงโว้ย อีกตัวหนึ่งก็บอกของกูก็ใหญ่กว่าของมึงโว้ย ต่างตัวก็พยายามปั้นกองขี้ให้มันใหญ่ ๆ เพื่อจะแข่งกันเขาบอกว่าพระที่บวชมาเพื่อหวังลาภสักการะนั้นนะ ถือลาภสักการะเป็นสรณะนี้นะไม่แตกต่างไปจากกุดจี่ขี้อย่างที่ว่า

ที่นี้บางองค์ก็มีศีล มีศีลก็พยายามรักษาศีลเคร่งครัด ในขณะเดียวกันเมื่อตัวมีศีลก็ไปดูถูกคนที่ไม่ค่อยมีศีลหรือมีศีลไม่เท่าตัว นักบวชผู้นี้ก็เท่ากับได้เพียงสะเก็ดของพระศาสนา

บางองค์ก็เป็นนักปฏิบัติบำเพ็ญสมาธิยุบหนอ พองหนอ หรือไม่ก็เพ่งลูกแก้ว ธรรมกาย ได้เห็นธรรมกายใสแล้วก็ไปดูถูกพระองค์อื่นที่ไม่ปฏิบัติ ไม่ภาวนาธรรมกาย ว่าสู้ตัวเองไม่ได้ อันนี้ท่านก็บอกว่าเท่ากับได้เพียงเปลือกของพระศาสนาเท่านั้นแหละมันไม่ถึงแก่นหรอก

หรือบางองค์เจริญวิปัสสนา มีจิตสงบ เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงพอสมควร ขณะเดียวกันก็ดูถูกองค์อื่นที่มีความสามารถไม่เท่าตัว ก็ได้แค่กระพี้ของศาสนา

แล้วคนที่ได้แก่นคือคนอย่างไหน คือคนผู้ปฏิบัติสมถวิปัสสนานั่นแหละจนกระทั่งได้บรรลุสามารถทำอาสวะให้มันหมดไปโดยสิ้นเชิงถึงจะเรียกว่าได้แก่นของพระศาสนา พระสูตรนี้มีอยู่ในมัชฌิมนิกาย

จอมปลวกประหลาด

บางสูตรนั้นไม่ใช้อุปมาอุปไมย แต่ว่าได้อธิบายโดยตั้งเป็นปริศนานี่น่าคิดนะฮะ ผมเจออยู่สูตรหนึ่งชื่อว่าวัมมิกสูตร ท่านตั้งเป็นปริศนาไว้เลยว่า *มีจอมปลวกประหลาดอยู่จอมปลวกหนึ่ง กลางคืนเป็นควัน กลางวันเป็นไฟ ครูสั่งให้ลูกศิษย์ ชื่อสุเมธใช้จอบเสียม ขุดลงไป ลูกศิษย์ชื่อสุเมธขุดลงไปแล้วไปเจอลิ่ม อาจารย์ก็บอกว่าให้เอาลิ่มนั้นออก ขุดลงไปอีกไปเจออึ่งอ่างให้เอาอึ่งอางนั้นออก ขุดลงไปเจอทางสองแพร่ง อาจารย์ก็บอกให้เอาทางสองแพร่งออกมา ขุดลงไปเจอหม้อน้ำด่าง (หม้อน้ำย้อม) อาจารย์ก็ให้เอาหม้อน้ำย้อมออกมา ขุดลงไปอีกเจอเขียง เอาออกมา ขุดลงไปอีกไปเจอชิ้นเนื้อ อาจารย์ก็บอกดึงออกมา ขุดไปทีนี้ไปเจองูใหญ่ พญานาค อาจารย์ก็บอกเฮ้ยอย่าไปทำอะไรมันนะ ให้ดูแลมันให้ดีๆ ปรนนิบัติมันให้ดีๆ อย่าให้มันโกรธ อย่าทำอะไรมัน* เป็นปริศนาอย่างนี้ พระองค์ที่ได้ปริศนา

นี้ก็นั่งคิดแบบเซ็น คิดโกอาน คิดยังไงก็ไม่เข้าใจ ผลที่สุดก็ไปทูลถามพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า *จอมปลวกประหลาดนี้*ไม่ใช่อะไรหรอก ก็คือ*ร่างกายของเรา*มีจิตใจ มีวิญญาณนี่แหละ *กลางคืนเป็นควัน* หมายความว่าพอตกกลางคืน นอนมือก่ายหน้าผากวาดภาพว่าพรุ่งนี้จะทำอะไร ทำยังไง อะไรต่างๆ เหล่านี้ ถ้าเป็นชาวบ้านก็โอ้โฮ เขาจะมาทวงหนี้แล้ว ทำยังไงถึงจะมีเงินให้เขา อะไรต่างๆ เหล่านี้ ถ้าเป็นพระก็พรุ่งนี้จะไปบิณฑบาตที่ไหน จะออกสายไหนดี จะได้หรือไม่ได้ ต่างคนต่างก็มีปัญหา อันนี้เรียกว่าตอนกลางคืนเป็นควัน *พอตกกลางวันก็เป็นไฟ* พอตกกลางวันมาก็ไปทำตามแผนที่วางไว้ เหงื่อไหลไคลย้อย ตากแดดตากฝนอะไรต่างๆ *ลูกศิษย์ชื่อสุเมธ* คำว่าสุเมธหมายถึงผู้มีปัญญา ได้แก่พระเสขะ ลูกศิษย์ชื่อสุเมธนั้นขุด มีไหมฮะ ชื่อสุเมธในที่นี้ (ผู้ฟังหัวเราะ) มีใช่ไหมฮะ ใช้จอบขุด *จอบก็คือตัวปัญญา การขุดนั้นก็คือความเพียร* คนที่จะขุดได้ก็จะต้องเป็นคนฉลาด เพราะฉะนั้นจึงตั้งชื่อว่า สุเมธ ถ้าขุดแบบโง่ก็อาจจะไม่สำเร็จก็ได้ ขุดไป ๆ เจอลิ่มสลัก *ลิ่มสลักนี้คือ อวิชชา* ในขณะที่เราปฏิบัติพัฒนาตัวเอง ตัวสำคัญที่สุดที่เราจะต้องเอาออกก็คือ ตัวอวิชชา ความโง่ พยายามทำความเข้าใจในสิ่งที่ทำ สิ่งที่เรียน สิ่งที่ศึกษาอะไรต่างๆ พยายามสร้างวิชาขึ้นมาให้ได้ เพราะฉะนั้นเจอลิ่มสลักให้เอาออกทันที ขุดต่อไปอีก ไปเจออึ่งอ่าง *อึ่งอ่าง หมายถึงความเคียดแค้น* หมายถึง โทสะ ความพยาบาทอะไรทำนองนี้ ทำอะไรไม่ได้ดังใจมันก็เกิดเคียดแค้น เกิดโทสะ เกิดความอึดอัดใจขึ้นมา เพราะฉะนั้นไอ้นี่ก็เอาออกซะให้ใจเย็นไว้ อย่าแสดงอาการเหมือนอึ่งอ่าง

(เมื่อหลายปีมาแล้วผมสอนพระสูตรแก่พระนิสิตมหาจุฬาฯ เรานี้แหละ ผมก็เอาเรื่องนี้มาเล่า พระองค์หนึ่งท่านบอกว่าอึ่งอ่างแปลว่าความเคียดแค้นนะถูกแล้ว ท่านบอกทางภาคอีสาน ปีหนึ่งอึ่งอ่างมันถึงจะขึ้นมาร้องสักทีหนึ่ง มันเก็บกดความเคียดแค้น ความอึดอัดไว้เป็นปี พอฝนมันตกลงมา อึ่งอ่างมันได้จังหวะ มันก็มาระบายความแค้นของมัน ความเครียดของมันมันมีโอกาสได้ร้องครั้งเดียว พอร้องเสร็จก็ถูกจับเอาไปกิน (ฮา) ท่านบอกว่าอึ่งอ่าง แปลว่าความเคียดแค้นนะถูกแล้ว)

พอขุดต่อไปอีกก็ไปเจอทางสองแพร่ง *ทางสองแพร่งนี้ท่านบอกว่าคือวิจิกิจฉาความลังเล ความสงสัย* เพราะฉะนั้นนักปฏิบัติจริงจึงต้องพยายามอย่าทำให้เกิดวิจิกิจฉาความลังเลสงสัยได้ ขุดต่อไปอีกไปเจอหม้อน้ำด่าง ท่านบอกว่า *หม้อน้ำด่าง คือ นิวรณ์ ๕* ขุดต่อไปเจอเขียง *เขียงนี้ รู้สึกจะเป็นอายตนะภายนอกทั้งหลายแหล่* ที่เราได้สัมผัส รู้รส กลิ่น เสียงนั่นะ สิ่งที่เราสัมผัสรับรู้ ถ้าหากว่าเราไม่มีสติรู้เท่าทัน ลืมตัว อาจจะขึ้นเขียงให้มันหั่นได้ เพราะฉะนั้นพวกนี้ก็จึงเปรียบเหมือนเขียงพร้อมที่จะหั่นเราได้ตลอดเวลา ไปบิณฑบาตไปเจอ "วิสภาคารมณ์" บางอย่างเข้าขาดสำรวม โดนขึ้นเขียงเลย โดนหั่นเลยก็มีใช่ไหมฮะ มีเรื่องเล่าบ่อย ๆ สมัยก่อนพระไปบิณฑบาตเจอสีกาสวย ๆ ใส่บาตร ไม่มีความสำรวมอะไรพวกนี้ คล้ายขึ้นเขียงแล้วนะฮะ (คนฟังหัวเราะ) เพราะฉะนั้นจะต้องระวัง ส่วนชิ้นเนื้อนั้น*ก็คือ กามราคะ หรือ นันทิราคะ* ท่านใช้คำว่า นันทิราคะ แปลตามศัพท์ว่าความกำหนัดยินดี ถ้าเราขึ้นเขียงแล้ว เราไม่มีความกำหนัดยินดีเราปลอดภัย เวลาเราสัมผัส รูป รส กลิ่น เสียงนี่ ถ้าเราสัมผัสด้วยสติ แม้เห็นรูป สักแต่ว่าได้เห็น ได้

ยินสักแต่ว่าได้ยิน พิจารณา ยุบหนอ พองหนอ ไม่มีความกำหนัดยินดี เราปลอดภัย แต่ถ้าพิจารณาเมื่อไหร่ว่าแหมน้องสวยจังนะ (ฮา) สะโพกรู้สึกอื้อฮือ (ฮา) ถ้าคิดอย่างนี้แสดงว่า นันทิราคะเกิดแล้ว เรากำลังขึ้นเขียงถูกหั่นแน่ ๆ ทีนี้ขุดไป ๆ ก็เจอพญานาค อันสุดท้ายท่านบอกว่าไม่ให้ทำอะไร *พญานาคนี่หมายถึงพระอรหันต์* แสดงว่าเราถึงจุดหมายปลายทางของการขุดแล้วเป็นพระอรหันต์หมดกิเลสแล้ว พอถึงขั้นนี้แล้ว อาจารย์บอกว่า ดูกร สุเมธ ท่านไม่ต้องทำอะไรอีกต่อไป (ฮา)

ปัญหาการฉันอาหารเวลาวิกาล

ในมัชฌิมนิกายนี้ยังมีอีกสูตรหนึ่งผมอยากจะยกมาให้ดู สูตรนี้แสดงว่า พระสมัยก่อนฉันเย็นได้นะผมเคยเอาไปเขียนใน*ต่วยตูน* แล้วมีคนหาว่าผมยกเมฆ สูตรนี้ชื่อ*ภัททาลิสูตรกับอัฏฐกนาครสูตร* ในมัชฌิมนิกายแสดงให้เห็นว่า แต่ก่อนพระฉันเย็นจริง ๆ แต่ฉันมื้อเดียวแน่ ๆ ไม่ได้ฉันสองมื้อ มีเรื่องเล่าว่าพระอุทายีไปบิณฑบาตในตอนค่ำสลัว ๆ อย่างวันนี้นะฮะ ชาวบ้านเขาคิดว่าผีหลอก เขาตกใจด่าแม่เลย เขาใช้คำว่า *ปิตา เต มริ มตา เต มริ* แปลว่า*พ่อมึงตาย แม่มึงตาย* (เป็นภาษาด่าของคนสมัยโน้น) คิดว่า ผีหลอก แล้วเขาก็นินทา เรื่องรู้ไปถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสเรียกพระอุทายีมาตรัสถามว่า จริงหรือไม่ที่เขาว่าเธอออกบิณฑบาตตอนกลางคืน พระอุทายีก็บอกว่าจริง ตั้งแต่นั้นมา พระพุทธเจ้าก็บัญญัติว่า *รตฺตึ วิกาลโภชนํ ปชหถ, จงเลิกกินอาหารในเวลาวิกาล ในเวลากลางคืน* ท่านใช้คำว่า รตฺตึ วิกาลโภชนํ ปชหถ ต่อไปนี้ให้เลิกกินอาหารในเวลาวิกาล คือ ในเวลา

กลางคืน ผมเข้าใจว่าตราบใดที่ยังไม่มืดตะวันยังไม่ตกดินฉันได้ ในสมัยพุทธกาลนะฮะ ขอฝากพิจารณาด้วย (คนฟังหัวเราะ) ถ้าฟังแล้วเห็นด้วยกับผมนิมนต์กลับไปฉันได้เลย (ฮา) มีในพระวินัยสิกขาบทหนึ่งคือ การเข้าบ้านในเวลาวิกาลวิ*กาล*ในที่นั้นท่านว่าหมายตั้งแต่มืดไป พอมาถึงคำว่ากินข้าวในเวลาวิกาล พระอรรถกถาจารย์ บอกว่าข้อนี้หมายเอาตั้งแต่เที่ยงไปทำไมมันแปลไม่เหมือนกันครับคำ ๆ เดียวกัน

ผมว่ามันมีการเข้าใจผิดอะไรสักอย่างหนึ่ง หรือไม่พระอรรถกถาจารย์ท่านก็คงแกล้งพวกเรามั้ง เวลาสิกขาบทว่าด้วยการกินข้าว บอกว่าตั้งแต่เที่ยง สิกขาบทว่าด้วยเข้าบ้านท่านบอกว่าตั้งแต่มืด ที่ความไม่เหมือนกัน ที่พูดเรื่องนี้ขึ้นมาก็เพราะผมนึกถึงประสบการณ์เก่า ๆ ของผมได้ ไม่ใช่สมัยกินข้าวเย็นนะฮะ (คนฟังหัวเราะ) คือสมัยยังอยู่ในประเทศอังกฤษไปอยู่ในศูนย์ปฏิบัติกรรมฐาน กับพระทิเบตชื่อทรุงปาริมโปเชที่สก็อตแลนด์ ผมไปอยู่กับเขา ๓ วัน ๓ คืน ที่แรกผมสงสัยเอ๊ะทำไมไม่กินข้าว พระทิเบตไม่กินข้าวเหรอ ตลอดทั้งวันไม่กิน ตอนเช้าเขาก็กินแค่กาแฟ ขนมปังนิดหน่อย มึงไม่กินกูก็ไม่กินวะ เราพยายามแสดงความเก่งกาจของพระไทย ที่ไหนได้ พอถึง ๖ โมงเย็นเรียกไปฉันข้าว เอาด้วย (คนฟังถาม) เอาด้วย (ตอบ) (ฮา) เอ้าพูดจริง ๆ เสร็จแล้ว ผมถามว่าทำไมต้องมากินข้าวตอนนี้คุณไม่รักษาศีลหรือไง เขายืนยันว่า วิกาลโภชนา ฯ (ศีลข้อห้ามฉันข้าวเวลาวิกาล) ของเขาไม่ขาด เขายังรักษาศีล เขาไม่ได้กินข้าวในเวลาวิกาล เวลาวิกาลของคุณหมายความว่าอย่างไร ตั้งแต่มืดค่ำ พระทิเบตตอบ เพราะฉะนั้นมันยังไม่มืดค่ำเขาถึงฉัน ขอฝากท่านทั้งหลายเอาไว้นะฮะ ไม่รู้ใครผิด พระไทยผิดหรือว่าพระทิเบต เข้าใจว่าพระไทยน่าจะผิด (ฮา)

อาจารย์ปุ้ย แสงฉาย วัดอนงคาราม เป็นผู้ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎก ตอนนี้ท่านสิ้นไปแล้ว ครั้งหนึ่งมีการตรวจบาลีประโยค ๘-๙ ที่วัดสามพระยา หลายปีมาแล้วมีทั้งพระธรรมยุตและพระมหานิกายเป็นกรรมการตรวจ มหาปุ้ยสั่งให้ชงโอวัลติน ให้แจกหมดเลย พระธรรมยุตเขาก็ไม่ฉันโอวัลตินก็รู้กันอยู่ มหานิกายฉันได้ ถ้าธรรมยุตไม่ฉันพระมหานิกายก็เหนียม ๆ เหมือนกัน บังเอิญมหาปุ้ยนับจำนวนพระกรรมการแล้ว สั่งประเคนทุกองค์ มหาปุ้ยพูดเสียงดัง องค์ไหนไม่ฉัน แสดงว่าอ่านพระไตรปิฎกไม่จบ (ฮา) ทีนี้ฉันทุกองค์ (ฮา) กลัวมหาปุ้ยว่าอ่านพระไตรปิฎกไม่จบ กลับไปที่วัดคงไปค้นใหญ่ สงสัยว่า เอ มันอยู่ที่ไหน ผมว่ามหาปุ้ยก็ถูกนะฮะ จะถูกตรงไหนค่อยว่ากันทีหลัง ถ้ามีเวลา เวลาก็ผ่านไปมาก

สังยุตตนิกาย

ต่อไปขอว่าด้วยสังยุตตนิกาย ผมเคยถามพระหลายองค์ว่า *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร* หรือปฐมเทศนาอยู่ในส่วนไหนของพระไตรปิฎก ไม่มีใครตอบได้ ขอให้จำไว้ด้วยว่าเรื่องนี้มีอยู่ในสังยุตตนิกายนี่แหละ ตอนว่าด้วยสัจจสังยุตต์

มีเรื่องที่น่าสนใจอยู่เรื่องหนึ่งเกี่ยวกับพัฒนาการของชีวิต แพทย์ปัจจุบันยืนยันว่าที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เกี่ยวกับพัฒนาการชีวิตของมนุษย์ตรงกับหลักวิชาทางการแพทย์ทุกประการ บางคนสงสัยว่าพระ

องค์ทรงรู้ได้อย่างไร หากเรานึกถึงพระปัญญาตรัสรู้ของพระองค์ นึกถึงพระนาม "สัพพัญญู" และ "โลกวิทู" ก็ไม่น่าจะสงสัยอะไร เพราะเรื่องนามธรรมลึกซึ้งกว่านี้หลายเท่าพระองค์ยังทรงรู้ "สิ่งที่ตถาคตรู้นั้นมีมากดุจดังใบไม้ในป่าแต่สิ่งที่รู้แล้วนำมาสอนพวกเธอมีนิดเดียวดุจดังใบไม้ในกำมือ" พระพุทธองค์ตรัสยืนยันไว้อยู่แล้ว

กำเนิดและพัฒนาการของชีวิต

ในมหาตัณหาสังขยสูตร (มัชฌิมนิกาย) พระองค์ตรัสจุดกำเนิดของชีวิตไว้ว่าต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ คือ

- *มารดาบิดาร่วมกัน*
- *มารดามีไข่สุกพร้อมที่จะผสม*
- *คันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญาณ) ก้าวลงสู่ครรภ์*

คันธัพพะ มีปัจจัยประกอบ ๓ คือ *กรรม*ที่สัตว์ทำไว้เปรียบเหมือนที่นา *วิญญาณ*เปรียบเหมือนเมล็ดพืช *ตัณหา* เปรียบเหมือนยางเหนียวในพืช สรุปแล้วการที่คนจะเกิดได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งภายใน และภายนอก (รูปธรรมและนามธรรม)

นักวิชาการสมัยใหม่พูดถึงแต่ในแง่รูปธรรมอย่างเดียว ในสังยุตตนิกายนี้มี *อินทกสูตร* ได้พูดถึงพัฒนาการของชีวิตหลังจากถือกำเนิดแล้วว่าสัปดาห์แรกเป็นอะไร สัปดาห์ที่สองเป็นอะไร สัปดาห์ที่สามที่สี่พัฒนาการเป็นอย่างไร เป็น กลละ อัพพุทะ เปสิ ฆนะ ปัญจสาขา อะไรนั่นแหละครับ บอกไว้ละเอียดลออ ความจริงตรงนี้น่าสนใจในแง่วิชาการขอโควตมาดังนี้

ตอนแรกเป็น กลละ กลละนี่คือ cell นั่นเองเขียนแบบเดียวกัน พระอรรถกถาจารย์บอกว่ามีลักษณะใสสะอาดเหมือนหยาดน้ำมันงาที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ท่านเปรียบเหมือนเอาขนจามรีจุ่มน้ำมันใสแล้วสลัด ๗ ครั้ง ที่เหลืออยู่บนปลายขนจามรีนั่นแหละเท่าขนาดของ กลละ ชีวิตคนเริ่มต้นจากจุดเล็กนิด

สัปดาห์ที่สองจะมีการเปลี่ยนแปลงคือข้นขึ้นหน่อยเรียกอัพพุทะ สัปดาห์ที่สามจะมีสีแดงเรื่อเหมือนน้ำล้างเนื้อเรียก เปสิ สัปดาห์ที่สี่ จะจับเป็นก้อนแข็งเรียก ฆนะ สัปดาห์ที่ห้าเป็น ปสาขา คือมีปุ่มห้าปุ่มที่จะกลายเป็นส่วนแขนสอง ขาสอง ศีรษะหนึ่ง จากนั้นก็งอกเป็นแขน ขาและศีรษะ ระยะนี้ก็อาศัยอาหารผ่านรกจากมารดาเจริญเติบโตตามลำดับ ครบถ้วนทศมาสก็คลอดออกมา

อินทกสูตรพูดรวบรัดเพียงแค่นี้ รายละเอียดถัดจากเกิดแขน ขา และศีรษะแล้วสัปดาห์ไหนเป็นอะไรบ้าง มีหนังสือชื่อ *วิมุตติมรรค* พูดไว้โดยพิสดาร หนังสือเล่มนี้ ต้นฉบับภาษาบาลีหายไปแล้วเหลือแต่ฉบับแปลภาษาจีนและภาษาฝรั่งชื่อ The Path of Freedom สนใจไปหาอ่านเอาครับ

ปัญหาเรื่องเทวดา

มีอีกส่วนหนึ่งที่น่าจะพูดคือตอนว่าด้วยเทวดา สังยุตตนิกายนี้รวมเรื่องของเทวดาไว้เยอะแยะเลยเรียก *เทวดาสังยุตต์* พวกเทวดามักมาเฝ้าพระพุทธเจ้าตอนดึก ๆ เสมอ มาถามปัญหาข้อข้องใจบ้าง บางตนคิดภาษิตอะไรขึ้นมาเข้าท่าเข้าทางหน่อยก็มาเฝ้ากล่าวให้พระพุทธองค์ฟัง ถ้าดีพระองค์ก็ทรงรับรองว่าเป็นสุภาษิต

ที่น่าสังเกตเทวดาพวกนี้เวลาเข้าเฝ้ามักไม่นั่งจะยืนถามปัญหา ได้คำตอบแล้วก็อันตรธานหายไป ตรงนี้พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า เทวดามันไม่อยากเข้าใกล้มนุษย์เท่าไหร่ เพราะเหม็นกลิ่นมนุษย์ มนุษย์ขี้เหม็น (ฮา) ยังไม่ขี้ก็เหม็นแล้ว (หัวเราะ) ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพราะกลิ่นศีลของพระองค์ พระพุทธองค์คงหอมนะ (หัวเราะ) และอยากทราบข้อธรรมจริง ๆ จึงพากันมาเฝ้า

เทวดามี ๓ ประเภท (เทวดาโดยสมมติ เทวดาโดยกำเนิด เทวดาโดยความบริสุทธิ์) พวกที่มาเฝ้าคงเป็นประเภทที่สอง คือเทวดาโดยกำเนิดหรือ อุปบัตติเทพ บางท่านตีความว่าได้แก่ประเภทแรกคือพระราชามหากษัตริย์ ความจริงไม่ต้องตีความอย่างนี้ก็ได้ พระพุทธศาสนายอมรับว่ามีเทวดาจริง ๆ

ถ้าเทียบภาษิตของเทวดากับพระพุทธองค์แล้วจะเห็นข้อแตกต่างกันชัดเจนทีเดียวคือ

ทัศนะของเทวดาส่วนใหญ่จะเป็น "โลกิยะ" คือ มีความคิดเห็นและค่านิยมแบบสามัญปุถุชน เช่นเห็นว่าเกิดมาสำคัญที่มีพร้อมทางวัตถุเช่นมีสมบัติพัสถานมากก็มีความสุขมาก มีบุตรเพลิดเพลินเพราะบุตร มีโคเพลิดเพลินเพราะโค ไม่มีโค ไม่มีบุตร ไม่เพลิดเพลินอะไรทำนองนี้ ส่วนพระพุทธองค์ทรงมองแบบ "โลกุตตระ" มองตามสภาวะเป็นจริงว่า คนเรายิ่งมีมากยิ่งทุกข์มากพระองค์จะตรัสตรงข้ามกับเทวดาเช่นว่า "มีบุตรเศร้าโศกเพราะบุตร มีโคเศร้าโศกเพราะโค..." เป็นต้น

ยังมีเรื่องที่น่าสนใจอีกมาก แต่เวลาไม่มีให้ขอผ่านไปพูดถึงอังคุตตรนิกาย

อังคุตตรนิกาย

คุณสมบัติของโจร

ส่วนอังคุตตรนิกายนี้น่าสนใจเยอะครับ ถ้าจะไปเทศน์สอนคนให้ดูอังคุตตรนิกาย จัดหมวดหมู่ธรรมไว้มากมาย แม้กระทั่งเรื่องไม่น่าจะมีก็มี เช่นคนที่จะเป็นโจรนี้ถ้าอยากจะปล้นได้นานโดยไม่ถูกจับจะต้องทำตัวอย่างไร บอกไว้เสร็จ ไอ้พวกโจรกระจอกที่หากินไม่ได้นานเพราะขาดคุณสมบัติของโจร ท่านบอกว่าอยากประสบความสำเร็จในอาชีพโจรขโมย

๑. อย่าไปทำร้ายคนที่ไม่มีทางสู้ คนที่ไม่เป็นพิษเป็นภัย

๒. เวลาลักขโมยก็อย่าเอาไปจนเกลี้ยง มีเท่าไรขนไปหมดอย่างนี้ก็สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้เขามากนะ

๓. อย่าข่มขืนสตรี เอาแต่ของอย่าเอาเจ้าของ (ฮา)

๔. อย่าข่มขืนหญิงสาว เด็กวัยรุ่น

๕. อย่าปล้นนักบวช (ฮา) อย่าปล้นพระ นอกจากไม่ได้อะไรแล้วยังบาปอีกแน่ะ (มีเรื่องเล่าว่าโจรปล้นรถมีพระนั่งอยู่ด้วย ยึดย่ามพระมาค้น ค้นแล้วไม่มีเงินซักบาท มันถามพระว่า ท่านบวชกี่พรรษา แปดพรรษาโยม พระตอบ ว่าแล้วโจรมันก็ไล่พระลงบอกว่า อะไรบวชตั้งแปดพรรษาไม่มีเงินซักบาท (หัวเราะ) มันคงนึกว่าพระรวย)

๖. อย่าปล้นเงินท้องพระคลัง สมัยนี้อาจหมายถึงกระทรวงคลังหรือธนาคารอะไรทำนองนั้น

๗. อย่าหากินใกล้ถิ่น (อยู่แถวคลองสานปล้นคนคลองสานเขาก็จำหน้าได้สิครับ)

๘. รู้จักที่ซ่อนทรัพย์ ขโมยมาแล้วก็ซ่อนให้มันดี (หัวเราะ)

วิธีขโมยอย่างมีคุณภาพก็บอกไว้หมด สาเหตุทำให้อายุสั้น อายุยืน ก็บอกไว้หมด นักจิตวิทยาเอย นักโภชนาการเอย พูดว่าต้องทำอย่างนั้นๆ จะแก่ช้า อายุจะยืน พระพุทธศาสนาพูดไว้ก่อนแล้ว แม้กระทั่งจะเป็นทูตต้องมีคุณสมบัติอย่างไร นักประชาสัมพันธ์ต้องมีคุณสมบัติอย่างไรมีหมดครับ ไปเปิดดูเถอะ แม้จะเป็นผู้นำหรือนักปกครองจะต้องทำอย่างไรจึงปกครองได้ดี ทำยังไงจะอยู่ถึงเปรมห้าเปรมหก (หัวเราะ) มีหมดแหละครับ พูดมากจะเสียเวลามากขอเลยไปนิกายสุดท้าย

ขุททกนิกาย

ขุททกนิกาย นี้อย่างที่ผมเรียนให้ทราบตั้งแต่ต้นแล้ว เพิ่มเติมในภายหลังเป็นส่วนมาก ส่วนที่เก่าแก่ที่สุดก็เห็นจะมีแต่*ธรรมบท* กับ *สุตตนิบาต* ถ้าศึกษาตัวคาถากับอรรถกถาธรรมบทประกอบกันแล้วเราจะมองเห็นอะไรหลายอย่างเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

ภาพฉายที่ชัดเจนของพระพุทธเจ้า

ประเด็นสำคัญอันหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ *ภาพฉายเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าจะเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น* ยิ่งกว่าอ่านพุทธประวัติหรือหนังสือใดๆ พระพุทธเจ้าเป็นศูนย์รวมของพระสาวก ช่วยแก้ปัญหา ปกครองแบบพ่อกับลูก มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็ช่วยแก้ปัญหาอะไรต่างๆ นอกจากนี้ยังเห็นเทคนิควิธีสอนคนของพระพุทธเจ้า สอนคนโง่ จะใช้วิธีสอนอย่างไร คนฉลาดใช้วิธีอะไรเป็นต้น พระจูฬปันถกท่องคาถา ๔ บรรทัดท่องไม่ได้พี่ชายหมดปัญญาสอนไล่หนีเลย พระพุทธเจ้าบอกท่องไม่ได้ก็ไม่ต้องท่อง มีวิธีอื่นเยอะแยะไป ให้ลูบผ้าขาว ลูบๆไม่ต้องทำอะไร คนโง่ให้มันท่องจะได้เรื่องอะไร ให้มันลูบถึงจะได้ (ฮา) คนบางทีโง่มันโง่จริงๆ พอลูบๆ เป็นทางให้เกิดวิปัสสนาได้ ถูไปๆ ผ้ามันก็สกปรกเหงื่อมือก็เกิดขึ้นมาทันที เกิดซัดเด้นเอ็นไล้เทนเม้นท์ (sudden enlightenment) ขึ้นมา เอ๊ะผ้าทำไมมันสกปรก อ๋อเหงื่อมือนี่ทำให้สกปรก แล้วก็นึกมาเปรียบเทียบกับจิตใจของคน จิตใจคนเดิมมันก็สะอาดพอกิเลสจรมามันก็สกปรกเหมือนกับผ้านี้ การคิดอย่างนี้แสดงว่าเข้าสู่ทางวิปัสสนาเห็น อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา ผลที่สุดบรรลุเลย ผมเห็นว่าเป็นประโยชน์นะที่โบราณาจารย์ท่านให้เราเรียนอรรถกถาธรรมบท ผมว่าเป็นประโยชน์ ผมเอามาหากินได้ทุกวันนี้ทำเงินได้เยอะแยะเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย เพราะอรรถกถาธรรมบทนี่แหละ (ฮา)

พระอยากสึกนี่โอ้โฮ ท่านมีวิธีสอนที่ชาญฉลาดมาก ทำไมเธอถึงอยากสึก เธอมีทุนมีรอนแล้วรึ บอกว่ามี มีอะไร มีเงิน เธอจะต้องไปแต่งเมียจะต้องใช้เงินเท่าไหร่ ซื้อนาต้องใช้เท่าไหร่เมื่อมีนาแล้วต้องซื้อโคมาไถนา ต้องใช้เงินเท่าไหร่ เอาก้อนหินมานับเป็นกองว่านี่สำหรับซื้อนา กองนี้สำหรับซื้อวัว กองนี้สำหรับแต่งเมียนะ กองนี้สำหรับซื้อไถ ซื้อข้าวปลูกพันธุ์ข้าวอะไรต่างๆ นี่พอจัดไปๆมันไม่พอเพราะเธอต้องการมากกว่านี้ ในที่สุดพระองค์นั้นก็ได้คิดนะครับว่า โอ้โฮ การครองฆราวาสนี่มันไม่ใช่ของง่ายๆ ได้คิดแล้ว กูบวชต่อไปดีกว่า ผลที่สุดก็บวชต่อไป อย่างนี้เป็นต้นนะฮะมีในอรรถกถาธรรมบททั้งนั้นทำให้รู้จักวิธีการสอนคนของพระพุทธเจ้า แล้วก็มีคำง่ายๆ ที่เราจะจำเอาไปใช้ได้ เป็นสุภาษิตง่ายๆ สั้นๆ แต่กินใจ ฟังแล้วมันกินใจมาก

ซึ่งผมก็เคยแปลเอาไว้แล้ว (พุทธวจนะในธรรมบท) *เถร-เถรีคาถา* ก็ไพเราะไม่แพ้กัน (ดูภาคผนวก)

มีเรื่องหนึ่งซึ่งอยากจะฝากก็คือ นิทานตาบอดคลำช้าง ที่แรกผมก็คิดว่า มันเป็นเรื่องของนิทานอีสป แต่จริง ๆ แล้วมีอยู่ในขุททกนิกาย ในส่วนที่เรียกว่า *อุทาน* เรื่องนี้ชี้ว่าคนที่รู้อะไรไม่จริงมักจะเถียงกัน เหมือนตาบอด คลำถูกขาก็นึกว่าช้างมันเหมือนเสาเรือน คลำถูกงวงก็นึกว่าช้างนี้มันเหมือนมือ เรื่องนี้แสดงถึงคนที่รู้ไม่จริง แต่ยึดมั่นความเห็นของตน ผลที่สุดก็ทะเลาะกัน

นิพพานสองความหมาย

เรื่องนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ควรจะทำความเข้าใจ มีการถือเอาใจความจากพระสูตรคนละแห่งแล้วมาถกเถียงกัน บางท่านกล่าวว่า สอุปาทิเสสนิพพาน หมายถึงการดับกิเลสได้เป็นขั้น ๆ ยังไม่หมดโดยสิ้นเชิง ได้แก่การดับกิเลสของพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ส่วนอนุปาทิเสสนิพพาน หมายถึงการดับกิเลสได้โดยสิ้นเชิง ได้แก่พระอรหันต์ มิได้หมายถึงการดับกิเลสที่มีเบญจขันธ์เหลือ และการดับกิเลสที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลือ ดังที่สอนกันมาแต่โบราณ บางท่านอ้างอย่างนั้น ขอให้สังเกตให้ดีว่าในพระสูตรมีการ "นิยามความหมาย" ไว้ทั้ง ๒ นัย ดูหลักฐานได้เช่นในธาตุสูตรเล่มที่ ๒๕ และในเล่มที่ ๒๓ ข้อ ๒ หน้า ๖

นรก - สวรรค์ สองมิติ

นรกสวรรค์ พูดถึงบ่อยครั้งมากในพระไตรปิฎก บ่อยเสียจนไม่น่าคิดว่าเป็นเรื่องบังเอิญหรือพูดผ่าน ๆ เท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ชี้ชัดว่าพระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องนี้จริง ยืนยันเรื่องนี้จริง แต่การพูดถึงนรกสวรรค์

ของพระองค์เป็นเรื่องที่น่าวิเคราะห์ในแง่ที่ว่า พระองค์มิได้ให้รายละเอียดชัดเจนสมกับที่พูดถึงบ่อย ข้อความที่ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าในพระสูตรก็คือ

กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ หลังจากแตกกายทำลายขันธ์แล้วเขา (ผู้ทำดี) ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์

กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ อุปปชฺชติ หลังจากแตกกายทำลายขันธ์แล้วเขา (ผู้ทำชั่ว) ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

นรกสวรรค์ อยู่ที่ไหน มีสภาพอย่างไร ไม่พูดถึง จนทำให้น่าคิดว่า นรกสวรรค์นี้เป็น "สภาวะทางจิต" มากกว่านรกสวรรค์ที่เป็น "กายภาพ" แต่จะสรุปอย่างนี้โดยตรงก็ไม่ได้ เพราะมีบางสูตรที่กล่าวถึงนรกสวรรค์พอที่จะให้คิดว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ทาง "กายภาพ" เช่น

เล่มที่ ๒๔ ข้อ ๘๙ พูดถึงพระโกกาลิกสมุนพระเทวทัตตายไปตกปทุมนรก เมื่อพระทูลถามว่าอายุของสัตว์ในปทุมนรกนี้ยาวนานเท่าไร ตรัสว่ายาวกว่านรกขุมอื่น ๆ ๙ ขุม แต่นานเท่าไรสุดจะนับได้ด้วยการคำนวณของมนุษย์แล้วให้ชื่อนรกไว้ทั้งหมด ๑๐ ขุม

เล่มที่ ๑๔ ข้อ ๔๗๓-๔๗๕ กล่าวถึงนายนิริยบาลทำโทษสัตว์นรกต่าง ๆ เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยบอกว่านรกมี "สี่มุมสี่ประตูแบ่งส่วนเท่ากัน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ ข้างบนครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นเป็นเหล็กลุกเป็นไฟ กว้างยาวร้อยโยชน์"

เล่มที่ ๒๘ ข้อ ๙๒ ระบุชื่อนรกเพิ่มอีก ๘ ขุม เล่มนี้ให้รายละเอียดมากกว่าในที่อื่นคือระบุว่าคนทำบาปชนิดไหนจะได้รับโทษทัณฑ์ในนรกชนิดไหน

เล่มที่ ๑๔ ข้อ ๕๑๒-๕๒๓ เล่าว่าคนตายจะถูกยมบาลถามว่าเวลาเวลาเห็นคนเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วคิดว่าวันหนึ่งตนก็จะเป็นเช่นนั้นแล้วคิดทำบุญกุศลหรือไม่ ถ้าตอบว่าไม่ก็จะถูกทำโทษต่าง ๆ ในนรก

จากพระสูตรต่าง ๆ ที่ยกมาพอจะประมวลได้ว่า นรกสวรรค์น่าจะมีอยู่จริงในแง่ "กายภาพ" แต่ก็ไม่ชี้ชัดว่ามัน "ตั้งอยู่" ณ ที่ใด

ส่วนในแง่นามธรรม หรือสภาวะทางจิตนั้น มีปรากฏในเล่มที่ ๑๐ ข้อ ๕๑ พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้พระดูว่า "ถ้าใครยังไม่เคยเห็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ ก็ให้ดูพวกลิจฉวีนี่แหละ" เท่ากับบอกว่า การมีชีวิตอยู่อย่างหรูหราฟุ่มเฟือยมีความสุขเต็มที่เช่น พวกเจ้าลิจฉวีนั้นก็คือสภาวะที่เรียกว่า ชาวสวรรค์ หรือผู้เกิดในสวรรค์

ข้อความนี้จะชัดเจนขึ้นโดยไม่ต้องตีความ ในเล่มที่ ๑๘ ข้อ ๒๑๔ พระพุทธองค์ตรัสว่า พระองค์ทรงเห็นนรกชื่อ "ฉผัสสายตนิกะ" กับสวรรค์ชื่อ "ฉผัสสายตนิกะ" ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของคนเรานี่แหละคือนรก และสวรรค์ ขณะใดเห็นรูป ได้ยินเสียง... อันน่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ น่าเพลิดเพลินเจริญใจ ก็เรียกว่า "ขึ้นสวรรค์" ขณะใด ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสและมโนภาพที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ มีแต่ความทุกข์ร้อนใจขณะนั้นเรียกว่า "ตกนรก"

สรุป นรกสวรรค์ในพระไตรปิฎก สามารถตีความได้ทั้ง ๒ นัยคือ นรกสวรรค์ทาง "กายภาพ" และนรกสวรรค์ที่เป็น "สภาวะทางจิต" โดยนัยนี้จะพูดว่า "สวรรค์ในอก นรกในใจ" ก็ถูก หรือจะพูดว่า สวรรค์นรกเป็นภพภูมิหนึ่งโดยเฉพาะ ก็ถูกเช่นเดียวกัน ถ้ายังไม่รู้เห็นด้วยตนเองก็ไม่ต้องเถียงกัน ไอ้ที่เถียงกันแทบจะกินเลือดกินเนื้อกันอย่างทุกวันนี้ ล้วนแต่คนไม่บรรลุนิพพานทั้งนั้น

๓. อภิธรรมปิฎก

อภิธรรมปิฎกเพิ่มเติมภายหลัง

ส่วนที่ว่าด้วยอภิธรรมนั้น ผมจะไม่ขอพูดรายละเอียดแต่ขอฝากไว้ว่า พระอภิธรรมปิฎกนั้นนักวิชาการทั้งหลายเขายอมรับกันว่า เป็นผลงานซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง อันนี้ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ภาษาหรือในแง่ประวัติศาสตร์ไม่มีข้อสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น

ในแง่ภาษาก็คือภาษานั้นไม่เป็นภาษาพูด ไม่เหมือนภาษาพระสูตร เป็นภาษาเขียน ภาษาที่เรียบเรียงเป็นระบบ เป็นหลักวิชา และเป็นภาษาที่ยาก เพราะฉะนั้นไม่น่าสงสัยเลยว่าเป็นผลงานซึ่งแต่งขึ้นภายหลัง

และในแง่ประวัติศาสตร์ไม่มีพูดไว้เลย ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าไม่เคยพูดถึงพระอภิธรรม ในพระสูตรบางสูตรมีพูดคำว่า *อภิธมเม อภิวินเย* แต่ไม่ได้หมายถึงพระอภิธรรมปิฎก *อภิธมเม หมายถึงโพธิปักขิยธรรม* เพราะฉะนั้นไม่มีหลักฐานใด ๆ ที่จะบอกว่า อภิธรรมนี้เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล เป็นผลงานที่แต่งขึ้นในภายหลัง แต่ที่นี้อาจารย์รุ่นหลังมาแต่งนิทานว่า พระพุทธเจ้าขึ้นไปเทศน์ให้มารดาฟัง ที่สวรรค์ชั้นดุสิต อะไรนั่นนะแต่งขึ้นเพื่อหาเรื่องที่จะยืนยันว่าพระอภิธรรมนั้นเป็นพุทธวจนะแท้

ที่พูดนี้ไม่ได้หมายความว่าจะปฏิเสธอภิธรรมว่าไม่ใช่พุทธพจน์

หรอกนะครับ ต้องเข้าใจนะ ท่านพุทธทาสเคยพูดในทำนองนี้ โดนด่าทั่วเมือง ท่านพุทธทาสพูดแต่เพียงว่า พระอภิธรรมปิฎกไม่ได้อยู่ในรูปเป็นพระพุทธพจน์ คือ หมายความว่า ไม่ได้เป็นภาษาพูด เหมือนในพระสูตรเหมือนในพระวินัย ไม่ได้ออกจากปากของพระพุทธเจ้า แต่นับว่าเป็นพุทธพจน์คือ มันลงรอยกับหลักตัดสินธรรมวินัยของพระ-พุทธเจ้าอยู่แล้ว เป็นพุทธพจน์แน่ ๆ แต่ว่าไม่ใช่พุทธดำรัส ขอจบเพียงเท่านี้แหละครับขอตอบปัญหา

ถาม ชาวตะวันตกศึกษาพระไตรปิฎกนั้น เขาศึกษาในฐานะผู้นับถือพระพุทธศาสนาหรือเพื่อความรู้

ตอบ อันนี้จริง ๆ แล้ว เขาศึกษาเพื่อความรู้ครับ จะมีมนุษย์ที่กระหายวิชาการประเภทหนึ่ง ส่วนมากมักจะเป็นนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์มีความทึ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมตะวันออกเป็นพิเศษ แล้วก็ศึกษา ไม่ได้เป็นพุทธหรอกตอนแรก ๆ แต่พอศึกษาไป ๆ ผลที่สุด บางคนปฏิญาณเป็นพุทธ อย่างนายริส เดวิดส์ นี่ตอนแรกไม่ได้เป็นพุทธ ไปลังกาไปเจอคัมภีร์ภาษาบาลีสนใจ กลับจากลังกาอุตส่าห์ขนกลับไปที่อังกฤษ แกเรียนภาษาบาลีที่ลังกาเสร็จ แล้วขนไปที่อังฤกษ ร่วมกันกับแฟนตั้งเป็นสมาคม Pali Text Society มีคนทำงานสองคน คือตัวเองกับแฟนช่วยกันอ่านแล้วก็ถอดออกมาเป็นอักษรโรมัน แล้วก็พิมพ์เท่าที่มีเงินพิมพ์ ร. ๕ เสด็จไปเจอเข้าเลื่อมใส พระราชทานทรัพย์ส่วนหนึ่งให้แล้วเขาก็พิมพ์จารึกเป็นอนุสรณ์ของรัชกาลที่ ๕ เลย เมื่อมีทุนก็แปลออกมาเป็นภาษาอังกฤษ และก็ค่อย ๆ พิมพ์ทีละนิด ๆ

สองคนทำงานด้วยกันและก็มีคนมาช่วยงานเรื่อย ๆ แต่คนที่เขาได้ ได้น้อยก็จริงแต่ว่ามีคุณภาพ ตอนหลังเมื่อสิ้นนายริส เดวิดส์ เมียก็ทำแทน พอสิ้นเมีย คือ นางริส เดวิดส์ ก็ได้มิส ฮอร์เนอร์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของนางริส เดวิดส์ ก็ทำงานต่อมา มิส ฮอร์เนอร์เพิ่งจะเสียไปเมื่อไม่กี่ปีมานี่เอง แกไม่ได้เป็นพุทธเลย แกเป็นคนแปล *มิลินทปัญหา* แปล*วินัยปิฎกทั้งหมด* รู้ภาษาบาลีดีมาก แต่ไม่ได้เป็นพุทธหรอกครับ ประหลาดดีนะ พวกนี้ซึมซาบในพุทธวจนะ แต่ไม่ได้ประกาศว่าเป็นผู้นับถือพุทธ แต่ผมว่าวิถีชีวิตของเขาเป็นพุทธจริง ๆ เลย ยิ่งกว่าผู้ประกาศว่าเป็นพุทธเสียอีกนะ

ถาม เมื่ออาจารย์กล่าวว่าพระพุทธเจ้าถามบุรุษคนหนึ่ง ในตอนนั้นว่าพ่อแม่เจ็ดชั่วโครตของท่านเคยเห็นพระพรหมไหม หากมีคนถามเราว่าเคยเห็นพระพุทธเจ้าไหม พ่อแม่เจ็ดชั่วโครตของท่านเคยเห็นพระพุทธเจ้าไหม เราจะตอบว่าอย่างไร ?

ตอบ ปัญหานี้ คนละอย่างกันกับปัญหาเรื่องแสดงแนวทางเพื่อให้เข้าถึงพระพรหมแต่ว่าไม่เคยเห็นพระพรหม แสดงแนวทางได้อย่างไร เหมือนกับคนบอกว่าจะแต่งงานกับคนที่สวยที่สุด พิมพ์การ์ดว่าฉันจะแต่งงานกับคนที่สวยที่สุดเมื่อเขาถามว่าคนสวยที่สุดนั้นชื่ออะไร บอกว่าไม่รู้ อยู่ที่ไหน ไม่รู้ อย่างนี้ ไอ้นั่นเขาเรียกว่าคนบ้าน่ะ คนหนึ่งแบกบันได ทะเล่อทะร่า ว่าจะไปขึ้นสู่ปราสาท ๗ ชั้น ถามว่าปราสาท ๗ ชั้นอยู่ที่ไหน บอกว่าไม่รู้ แต่ฉันมีบันได ไอ้นั่นก็บ้าอีกเหมือนกันเรียกว่าบ้าแบกบันได

ไม่ได้แตกต่างไปจากคนที่แสดงแนวทางเข้าถึงพระพรหม แต่ว่าไม่เคยเห็นพระพรหม แต่สำหรับกรณีเกี่ยวพระพุทธเจ้านี้ปัญหามากันคนละประเภท เคยมีพระยามิลินท์ ถามพระนาคเสนว่าพระพุทธเจ้ามีจริงหรือเปล่า พระนาคเสนตอบว่า มีน่ะ รู้ได้ยังไงว่ามีท่านเคยเห็นหรือเปล่า บอกว่าไม่เคย (ฮา) เมื่อไม่เคยรู้ได้ยังไง พระนาคเสนแทนที่จะตอบทันทีท่านใช้วิธี ปฏิปุจฉา คือ วิธีย้อนถามเป็นวิธีหนึ่งของการตอบปัญหา แล้วถามว่ามหาบพิตรมีพ่อหรือเปล่า บอกว่ามี มีปู่หรือเปล่า มีพ่อของปู่หรือเปล่า มี เคยเห็นปู่ไหม ไม่เคย เคยเห็นพ่อของปู่ของมหาบพิตรไหม ไม่เคย ถ้าเช่นนั้นพ่อของปู่ของมหาบพิตรนี้ก็ไม่มีใช่ไหม พระยามิลินท์บอกมีซี ทำไมจะไม่มี อ้าวก็ในเมื่อไม่เห็นแล้วมีได้ยังไง ทำไมถึงยืนยันว่ามี ก็ในเมื่อมีโยม มีพ่อของโยม มีพ่อของพ่อของโยม มีพ่อของพ่อของพ่อของพ่อของโยม (ฮา) ก็ย่อมจะมี เพราะประจักษ์พยานหลักฐานสามารถสืบย้อนจากปัจจุบันไปสู่อดีตได้ พอพูดเช่นนั้นพระนาคเสนก็บอกว่า ยถา ฉันใด เอวํ ก็ฉันนั้น (หัวเราะ) พระพุทธเจ้าเราไม่เห็นก็จริง แต่ว่ามีเราผู้ถือเพศที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เช่น มีจีวร โกนผม มีบาตรดำรงชีพแบบเดียวกันกับพระพุทธเจ้าท่านทำ อุปัชฌาย์อาจารย์ของข้าพเจ้าท่านก็ทำอย่างนี้ อุปัชฌาย์ของอุปัชฌาย์ ของข้าพเจ้าก็ทำอย่างนี้ อุปัชฌาย์ของอุปัชฌย์ของอุปัชฌย์ของอุปัชฌย์ของข้าพเจ้าก็ทำอย่างนี้ ดังนั้นประจักษ์พยานนี้มันสืบกันไปได้ถึงแม้จะไม่เห็นพระพุทธเจ้าประจักษ์พยานมีอยู่ เออ

เมื่อพูดถึงตรงนี้ก็ขอให้อ่านมิลินทปัญหา เวลาเราจะไปสอนใครนะฮะ เทคนิควิธีในการโต้ตอบนี้มีอยู่ในมิลินทปัญหาครบถ้วนเลย วิธีตอบวิธีอธิบายธรรมลึก ๆ ให้มันตื้นนี่นะ ทำของตื้นให้ลึกนี่อย่าไปอัศจรรย์เลยครับ ควรจะอัศจรรย์ก็ทำของลึกให้มันตื้นมากกว่า มันเหมาะสำหรับยุคสมัยนี้มากกว่า เดี๋ยวนี้ผมเห็นแต่คนทำของตื้นให้มันลึกไอ้ที่อธิบายอย่างนี้ (ชี้ไปที่แผนภูมิแสดงอริยสัจ ปฏิจจสมุปบาทที่ติดอยู่ผนังห้องประชุม) มนุษย์ไหนมันจะไปรู้เรื่อง (หัวเราะ) นอกจากพวกเขาที่เขาเรียน ถ้าเราทำของเหล่านี้มันลึกอยู่แล้วให้มันตื้นซิครับถึงจะน่าสนใจ ที่จริงพระพุทธเจ้าสอนอริยสัจจ์ คือสอนวิธีแก้ปัญหาด้วยปัญญา รู้จักใช้ปัญญาแก้ปัญหา คำว่าทุกข์ ก็ต้องตีความว่าปัญหาของชีวิต ชีวิตมีปัญหา ปัญหาก็มีสาเหตุ ปัญหาแก้ได้และทางแก้ปัญหา ต้องใช้ปัญญา นี่เป็นเรื่องการทำของยากให้มันง่าย

ถาม ขอให้ย้ำคำว่าสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์มี ๑๕๐ ข้อว่ามีที่มาอย่างไร เมื่อตะกี้จำได้แต่เพียงว่ามีอยู่ในอังคุตตรนิกาย

ตอบ อยู่ในอังคุตตรนิกายเล่มที่ ๒๐ จะเอาข้อไหน ต้องเอาข้อนะครับ เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๕๒๔ ส่วนหน้าไม่ต้องเอาเพราะหน้าในภาษาบาลีและภาษาไทยไม่ค่อยตรงกัน เอาข้อนั้นไปดูในภาษาไทยก็ได้ ภาษาบาลีก็ได้ อันนี้ก็อยากจะฝากในแง่ของวิชาการ

ถาม ติดตามข้อเขียนของอาจารย์อยู่เสมอ เมื่ออาทิตย์ที่แล้วได้พูดไว้ว่า (ประมาณอาทิตย์ที่ ๕-๑๒ ต.ค. ๒๘) ขณะนี้กรมการฝึกหัด

ครู ห้ามวิทยาลัยครูทุกแห่งสอนวิชาพุทธศาสนานั้นจริงเท็จแค่ไหนเพียงใด

ตอบ ผมก็ไม่รู้นะว่า จริงเท็จเพียงใด (ฮา) ผมก็บอกว่าจริงเท็จอย่างไรผมก็ไม่รู้ คือผมได้รับจดหมายจากพวกเรานี่แหละ พวกเราก็คือ ศิษย์เก่าของมหาจุฬาฯ เขาไปสอนอยู่วิทยาลัยครูแห่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นข้อมูลที่ได้มาก็แสดงว่าจะต้องจริง ก็หมายความว่ากรมนี้ออกจดหมายเวียนไม่ต้องสอนวิชานี้ในห้องเรียนหรอกอ่านเอาเองก็ได้ อะไรทำนองนั้นกระมัง อาจจะเป็นด้วยหาคนสอนยากหรืออะไรก็แล้วแต่ให้อ่านเอา เท่านั้นแหละท่านผู้นี้เห็นว่านี่เป็นการปฏิบัติสวนทางกันกับนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการจะส่งเสริมสนับสนุนเรื่องศีลธรรม จริยธรรม ก็เขียนจดหมายมาถึงผม ผมก็ไม่ได้เขียนอะไรเพิ่มเติม ผมเอาจดหมายฉบับนั้นลงถ้าจริงหรือไม่จริงเพียงไรเขาก็คงชี้แจงมา หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก็แพร่หลาย (กรมฝึกหัดครูปฏิเสธมาแล้วว่าไม่เป็นความจริง)

ถาม เจริญพร อาตมามีปัญหาอยู่ว่า ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และคำว่าขันธ์ในที่นี้ คือ ขันธ์อะไร (ฮา) ขอความกระจ่าง

ตอบ คือ หัวข้อธรรม คำว่า ขันธ์ ตัวนี้คือ ขันธะ แปลว่า หัวข้อธรรมจริง ๆ แล้วนี่นะครับจำนวนนี้ ผมก็ไม่แน่ใจว่ามันเป็นจำนวนจริงหรอก มันอาจจะเป็นสังขยาที่บอกว่า*มาก* ๘๔,๐๐๐ นี่คงไม่ได้นับจริง ไม่เคยมีใครสามารถยืนยันได้ว่านับได้ ๘๔,๐๐๐ ไม่มีนักปราชญ์คนใดบอกได้ว่าฉันนับได้แล้ว ๘๔,๐๐๐ นี้ไม่เคยมี พระพุทธโฆษาจารย์บอกวิธีนับบอกไป ๆ ก็รู้สึกตัวท่านเองก็สับสน (ฮา) อันนี้นับเป็นขันธ์หนึ่ง อีกนัยหนึ่งอันนี้นับเป็นขันธ์หนึ่ง แสดงว่ามีหลายนัย ท่านเองก็สับสน ถ้าเอากรรมวิธีของพุทธโฆษาจารย์ไปนับก็คงไม่ได้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ รับรองได้ คงไม่ครบแน่ ๆ ผมว่าเป็นจำนวนสังขยาที่ไม่ต้องการแปลตามตัวอักษรมากกว่า

พุทธทาสท่านพูดไว้ในหนังสือ *เพชรในพระไตรปิฎก* ท่านพูดบอกว่าพระไตรปิฎกตัดเอาสิ่งที่ไม่จำเป็นออกสัก ๓๐ % เหลือสัก ๗๐ % ตัดอภิธรรมปิฎกทั้งหมดออกอีก ตีเสียว่า ๓๐ % เหลืออยู่แค่ ๔๐ % นั่นคือแก่นของพระไตรปิฎกที่เราจะได้ นี่ทัศนะของท่านพุทธทาส พระอภิธรรมนี่ท่านไม่ค่อยจะเห็นความสำคัญเท่าไหร่ เพราะบอกแต่ทฤษฎีไม่เคยบอกวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ดับทุกข์เลยไม่เหมือนพระสูตรเลย อภิธรรมปิฎกนี่ท่านว่ามี ๔๓,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ซึ่งเท่ากับ พระสูตรและพระวินัยรวมกัน พุทธทาสท่านบอกว่าอะไรกันมีตั้งเยอะแยะพระธรรมขันธ์แต่ว่าพอนับเล่มแล้วมีไม่กี่เล่ม จะมีมากกว่าพระสูตรได้ยังไงอันนี้ก็พ้องอยู่แล้วแหละ

ถาม อยากจะรู้ว่าเจ็ดชั่วโคตรนั้นหมายเอาเฉพาะคนนั้น หรือว่าหมายเอาลูก ๆ หลาน ๆ ด้วยหรือเปล่า

ตอบ การนับชั่วโคตร ก็คือนับเจนเนอเรชั่น รุ่นพ่อเรา ตัวเรา ลูกเรา แล้วก็หลานเรานับไปเจ็ดชั่วเจนเนอเรชั่น

ถาม เหตุแห่งแผ่นดินไหวนั้น ข้อที่ ๔ ว่าพระโพธิสัตว์มาประสูติ กับพระโพธิสัตว์มาโปรด อันไหนกันแน่

ตอบ พระโพธิสัตว์มาประสูติกับพระโพธิสัตว์มาโปรดคงอันเดียวกันละมั้ง (ฮา) ใช้ภาษาไม่เหมือนกันเท่านั้นเอง พระพุทธเจ้าประสูติก็แผ่นดินไหว แผ่นดินไหวตีความกันธรรมดาได้ แหมคนใหญ่คนโตเกิดก็ไหวบ้าง ขนาดรัฐมนตรีไปหาเสียงพูดพาดพิงถึงราชวงศ์แผ่นดินก็ยังไหวไปทั้งเมืองเลย มันอยู่ที่ว่าไหวดีหรือไหวไม่ดี พระโพธิสัตว์ท่านประสูติ ท่านอะไรต่อมิอะไรนี่นะฮะ มันไหวไปในทางที่ดี คนก็กระซิบกันทั่วบ้านทั่วเมือง คงไม่ใช่อะไรหรอกมั้ง

ถาม มารที่มานิมนต์พระพุทธเจ้านั้น หมายความเป็นภาษาธรรมหรือหมายความเป็นอย่างอื่น

ตอบ จริง ๆ แล้วในหลักวิชามันมีมารอยู่ ๕ ประเภท มีมัจจุมาร ขันธมาร อภิสังขารมาร เทวปุตตมาร กิเลสมาร มาร หมายถึงมารทั้ง ๕ ประเภท เพราะฉะนั้นมารที่มานิมนต์พระพุทธเจ้านั้น ท่านจะตีความเป็นมารตัวใดก็ได้ไม่มีปัญหานะ คือจะเอาตัวใดตัวหนึ่งก็ได้ เพราะว่ามารจริง ๆ นั้นมี เทวปุตตมารมันมีนะฮะ ถ้าเอาตามหลักวิชา อาจจะเป็นมารตัวนั้นก็ได้ ตัวที่เรียกว่า วสวัตติมาร นั่นแหละไอ้ตัวจอมยุ่งคอยขัดขวางคนทำดี ถ้าท่านไม่ต้องการทัศนะอย่างนั้น คำว่ามารในที่นี้อาจจะตีความเอาขันธมารคือหมายความว่า คือร่างกายสังขารของเรานี่มันมาเตือนนะ เพราะ

ฉะนั้นพระพุทธเจ้าก่อนจะตาย จึงพยายามวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นมั่นคง เพราะว่าสังขารร่างกายแก่หง่อมเต็มที่แล้วอยู่ต่อคงไม่ไหว ถ้าจะยืดมันยืดได้ชั่วครู่เท่านั้นเอง ประมาณสัก ๕ ปี ๑๐ ปี โดยใช้อิทธิฤทธิ์ สำหรับอัจฉริยบุคคลสามารถใช้ได้ ยืดไปได้ชั่วคราวเท่านั้น ผมเข้าใจว่าอย่างนี้ก็น่าจะตีความได้ แต่ตีความอย่างนั้นแล้วไม่มีผิดไม่มีถูก พระอรรถกถาท่านก็ตีมาให้เรา เราจะเชื่อพระอรรถกถาจารย์ก็ได้ ไม่เชื่อก็ได้ แต่ประเด็นสำคัญคือจะตีความอย่างไรก็ตีไปอย่าให้ขัดกับหลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนาเป็นใช้ได้

ผมคิดว่าผมทำเวลามามากเกินกำหนดแล้วก็ขอยุติเพียงเท่านี้ ถ้าการบรรยายวันนี้ไม่มีประโยชน์ก็ลืมไปเสีย แต่ถ้าหากจะมีประโยชน์บ้างเล็กน้อยผมก็ดีใจที่ไม่ทำให้ท่านเสียเวลาเปล่า โอกาสหน้าก็คงจะมาพบกันใหม่ได้อีกขอขอบพระคุณครับ (ที่ประชุมสาธุ! พร้อมกัน)

ภาคผนวก

พระไตรปิฎกห้านาที

พระไตรปิฎก คือคัมภีร์บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า ๓ หมวดใหญ่ ๆ คือ

๑. *พระวินัยปิฎก* ว่าด้วยสิกขาบทหรือบทบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ แบ่งย่อยออกเป็น ๓ หมวดคือ (๑) *วิภังค์* ส่วนที่ว่าด้วยสิกขาบทในพระปาติโมกข์ (ศีลสำคัญ) ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ (๒) *ขันธกะ* ส่วนที่ว่าด้วยสังฆกรรม พิธีกรรม ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ วัตรปฏิบัติและมารยาทเพื่อความงามของพระสงฆ์ (๓) *บริวาร* สรุปความหรือคู่มือพระวินัยปิฎกทั้งหมดอธิบายในรูปคำถาม คำตอบ เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งในประเด็นต่าง ๆ

๒. *พระสุตตันตปิฎก* ว่าด้วยพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า (มีของพระสาวกบางส่วน) ที่ตรัสแก่บุคคลต่างชั้นวรรณะและพื้นฐานความรู้ ต่างวาระโอกาส เป็นรูปคำสนทนาบ้าง คำบรรยายบ้าง เป็นรูปคาถาหรือบทกวีล้วน ๆ บ้าง ร้อยแก้วล้วน ๆ บ้าง ร้อยแก้วผสมร้อยกรองบ้างแบ่งเป็น ๕ นิกายหรือหมวดคือ (๑) *ทีฆนิกาย* ประมวลพระสูตรขนาดยาว (๒) *มัชฌิมนิกาย* ประมวลพระสูตรขนาดปานกลาง (๓) *สังยุตตนิกาย* ประมวลพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่หรือธรรมะเรื่องเดียวกันไว้ในหมวดเดียวกัน เรียกว่า "สังยุตต์" หนึ่ง ๆ เช่นเรื่องเกี่ยวกับสัจจะรวมไว้ที่เดียวกันเรียก "สัจจสังยุตต์" (๔) *อังคุตตร*

นิกาย ว่าด้วยหลักธรรมที่จัดลำดับหมวดจากจำนวนน้อยไปหามากเรียกว่า "นิบาต" เช่น เอกนิบาต (หมวดว่าด้วยธรรมหนึ่งข้อ) ทุกนิบาต (หมวดว่าด้วยธรรมสองข้อ) (๕) *ขุททกนิกาย* ประมวลเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ที่มิได้รวบรวมไว้ในสี่นิกายข้างต้น แบ่งเป็น ๑๕ ประเภท เป็นพระสูตรสั้น ๆ ก็มี เป็นบทร้อยกรองก็มี โดยเฉพาะคาถา *ธรรมบท* มีเนื้อหาไพเราะกินใจมากเป็นคัมภีร์เดียวที่ได้รับการแปลถ่ายทอดเป็นภาษาต่าง ๆ มากที่สุด

๓. *พระอภิธรรมปิฎก* ว่าด้วยการอธิบายหลักธรรมต่าง ๆ ในรูปหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และบุคคล ธรรมที่นำมาอธิบายก็นำมาจากพระสูตรต่าง ๆ นั้นเอง แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์ คือ (๑) *ธัมมสังคณี* รวมข้อธรรมเข้าเป็นหมวด ๆ แล้วแยกออกอธิบายเป็นประเภท ๆ (๒) *วิภังค์* แยกแยะธรรมในข้อ (๑) นั้นออกแสดงให้เห็นรายละเอียดทุกแง่ทุกมุมเพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้ง (๓) *ธาตุกถา* จัดข้อธรรมต่าง ๆ มารวมในขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ และธาตุ ๑๖ ว่าข้อใดเข้ากันได้หรือไม่อย่างไร (๔) *ปุคคลบัญญัติ* บัญญัติเรียกบุคคลต่าง ๆ ตามคุณธรรมที่มี เช่นเรียก "โสดาบัน" เพราะเข้าถึงกระแสนิพพานละสังโยชน์ ๓ ได้ (๕) *กถาวัตถุ* อธิบายทัศนะที่ขัดแย้งกันของนิกายต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาในยุคแรก เน้นวาทะของเถรวาทว่าถูกต้อง คัมภีร์นี้พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระแต่งขึ้น (๖) *ยมก* ยกธรรมขึ้นเป็นคู่ ๆ เช่นกุศลกับอกุศลแล้วอธิบายโดยวิธีถามตอบ (๗) *ปัฏฐาน* อธิบายปัจจัยหรือเงื่อนไขทางธรรม ๒๔ อย่างว่าธรรมใดเป็นเงื่อนไขของธรรมใด

บทกวีที่ไพเราะบางส่วนจากเถรคาถา

◎ มารดา รักบุตรสุดที่รัก
คนเดียว
พระ รักสรรพสัตว์
ทั้งโลก

◎ ฝูงมยุรา ขนเขียว
ขนคองาม หงอนงาม
ร่ำร้องอยู่ในป่า
เริงร่ากลางลมหนาวเย็น
ปลุกนักบำเพ็ญฌานผู้หลับไหล

◎ เจ็บไข้ เกิดขึ้น
สติ เกิดขึ้น
เจ็บไข้ เกิดขึ้น
มิใช่เวลาประมาท

◎ โคดี รู้งาน ลากคันไถไป
สบาย
เมื่อฉันได้รับสุขที่แท้
วันคืนผ่านไป
สบาย

◎ ฤาสนใจแต่เสื้อผ้า
ฤาชอบแต่ภูษาภรณ์
กลิ่นศีลเสาวคนธ์
ที่ปวงชนเขาไม่มี
เจ้าอบร่ำกายวจี
เจ้าบ้างไหม

◎ คนตาดี ย่อมมองเห็น
ทั้งคนตาดี และคนตาบอด
ส่วนคนตาบอด ย่อมมองไม่เห็น
ทั้งคนตาบอด และคนตาดี

◎ หลับตลอดราตรี
คลุกคลีกับหมู่คนทั้งวัน
คนโง่เขลาเช่นนั้น
เมื่อไรจักพ้นทุกข์เล่า

◎ ครองเพศบรรพชิตนั้นแสนลำบาก
ฆราวาสวิสัยก็ยากเช่นเดียวกัน
พระธรรมอันคัมภีรภาพยากเข้าใจ
โภคทรัพย์กว่าจะหามาได้ก็เหน็ดเหนื่อย
มีชีวิตเรื่อย ๆ อย่างสันโดษก็ยากเย็น
ฉะนี้ น่าจะเห็น น่าจะคิด อนิจจัง

◎ ผู้ทรงความรู้วิเศษ
หมดกิเลส ชนะมฤตยู

ถูกคนไม่รู้ เบาปัญญา
ดูหมิ่นว่า "ไร้ชื่อเสียง"
ส่วนเศรษฐีมีทรัพย์
ข้าวน้ำนับอนันต์
ถึงจะชั่วช้ามหันต์
เขาก็สรรเสริญบูชา

◎ วันคืนผ่านไป
ชีวิตวัยก็ร่นเข้ามา
อายุใกล้สุดสิ้น
ดุจชลสินธุ์ในกุนนที

◎ เกาะขอนน้อย
ลอยคอในมหาสมุทร
ในที่สุดจะจมน้ำตาย
คนมีชีวิตอยู่สบาย
อาศัยความเกียจคร้าน
ไม่นานจะล่มจม

◎ ถ้าตนไม่มั่นคง
คนอื่นสรรเสริญ
คำสรรเสริญนั้น
เปล่าประโยชน์
ถ้าตนมั่นคงดี
คนอื่นเขานินทา

โปรดติดตาม

หนังสือเล่มต่อไปของผู้เขียน

บทเพลงของพระอรหันต์

พิมพ์ที่ รุ่งแสงการพิมพ์

๑๒๓๐/๗๐-๗๑ หน้าวัดสุทธาราม ถ. เจริญนคร กรุงเทพ ฯ

นายประทีป สิทธิจินดาโชค ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๓๐

โทร. ๔๓๗-๒๙๔๗

หนังสือของเสฐียรพงษ์ วรรณปก ที่พิมพ์จำหน่ายแล้ว

(เฉพาะที่มีราคากำกับไว้เท่านั้น ที่หาซื้อได้)

๑. สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก (แปล)
๒. หยดหมึก (รวมกวีนิพนธ์เขียนร่วมกับคนอื่น)
๓. ฤาสมัยนี้โลกมันเอียง
๔. จุดศูนย์ถ่วง
๕. ฟ้าสางเมื่อใกล้ค่ำ (รวมกวีนิพนธ์)
๖. เพลงรักจากพระไตรปิฎก (แปล)
๗. อะไรคือบาลี
๘. ช่องที่ไม่ว่าง (กวีนิพนธ์แปล)
๙. นิทานปรัชญาเต๋า (แปล)
๑๐. เนื้อติดกระดูก (แปล) (๓๐ บาท)
๑๑. พุทธวจนะในธรรมบท (แปล) (๑๐๐)
๑๒. ชีวิตตัวอย่าง : หมอชีวกโกมารภัจจ์
๑๓. ชุดชีวิตในดงขมิ้น (สามเล่มจบ) (นามแฝง)
๑๔. ตามแสงไต้ (นามแฝง)
๑๕. บัวบานกลางเปลวเพลิง
๑๖. ผ่าความมืดสีขาว
๑๗. ในยุทธจักรดงขมิ้น
๑๘. ชื่อนั้นสำคัญไฉน
๑๙. จะตั้งชื่อบุตรหลานอย่างไร (๓๕ บาท)
๒๐. ชื่อ . . . ใครว่าไม่สำคัญ
๒๑. สังคมศึกษา ๔๐๒ (จริยธรรม) (เขียนร่วมกับคนอื่น) (๑๒ บาท)
๒๒. คู่มือสังคมศึกษา ๔๐๒ (จริยธรรม) (เขียนร่วมกับคนอื่น)
๒๓. สังคมศึกษา ๖๐๖ (ศาสนาสำคัญ) (เขียนร่วมกับคนอื่น) (๑๕ บาท)
๒๔. พระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สามเล่มชุด) (เขียนร่วมกับคนอื่น) (๕๐ บาท)
๒๕. ประวัติพุทธศาสนา
๒๖. พุทธจริยาวัตรพากย์ไทย – อังกฤษ (อัดสำเนา)
๒๗. คำบรรยายพระไตรปิฎก (อัดสำเนา)
๒๘. สองทศวรรษในดงขมิ้น (๖๐ บาท)
๒๙. สวนทางนิพพาน (๕๐ บาท)
๓๐. พระไตรปิฎกวิเคราะห์ (๒๐ บาท)

หมายเลข ๑๙ ติดต่อบูรพาสาส์น ๒๒๑๕๖๗๒ หมายเลข ๒๑,๒๒,๒๓, ๒๔ ติดต่ออักษรเจริญทัศน์ ๒๒๓๒๓๗๑–๓ นอกนั้นติดต่อที่ร้านมหามกุฏฯ ข้างวัดบวร ร้านมหาจุฬาบรรณาคารวัดมหาธาตุ ร้านเรืองปัญญา ๒๒๑๘๒๑๑ หรือที่ผู้เขียน ๑๕๖/๕๕ หมู่ ๕ อ. บางกรวย นนทบุรี ๑๑๑๓๐ ธนาณัติสั่งจ่าย ป.ณ. บางกรวย (ไม่คิดค่าส่ง)

◎ มฤตยู พยาธิ ชรา ทั้งสาม
คือกองไฟลามลุกไหม้
แรงจะต้านก็ไม่มี
จะวิ่งหนีก็ไม่ทัน

◎ ฉันอยู่ป่า
คนเดียว
ไม่มีใคร
ล้อมหน้าล้อมหลัง
สบายจริง

◎ ถึงคราวสุขก็เฟื่องฟูลอย
ถึงคราวทุกข์ก็ถอยจม
คนพาลย่อมทุกข์ตรมทั้งสองสถาน
เพราะไร้ญาณเห็นแจ้งจริง

◎ อายุยืนยาว ความหนุ่มสาวยืนนาน
ทรัพย์ศฤงคารก็ซื้อไม่ได้
ปราชญ์ว่าชีวิตนั้นสั้นนิด
วิปริตผันแปรไม่แน่นอน

◎ กิน จนพุงกางใหญ่
นอน หงายทอดหุ่ย
ตื่น คุยเรื่องไร้แก่นสาร
พระศาสดาจารย์ทรงตำหนิ

◎ ภูผาไศล
ไม่เขยื้อน มั่นคง
ภิกษุหมดความหลง
ย่อมมั่นคงดั่งภูผา

◎ ผู้พหูสูตมากความรู้
ดูหมิ่นผู้ด้อยปัญญา
เป็นดุจคนตาบอดสนิท
ถือตะเกียงส่องทิศทางเดิน

◎ การกราบไหว้บูชา
คือหล่มพาพระหลงติด
คือลูกศรอาบยาพิษถอนยากยิ่ง
สักการะคนถ่อยทิ้งได้ยากเย็น

◎ หนทางตรง ทางลัด
พระพุทธเจ้าตรัสชี้ไว้
จงเดินไปข้างหน้าอย่าหวนกลับ
จงเตือนตนด้วยตน
มุ่งสู่ความหลุดพ้น – พระนิพพาน